

الصَّرْفُ أُمُّ الْعُلُومِ وَ النَّحْوُ أَبُوهَا

Андижон “Сайид Мухйиддин
махдум” ўрта махсус ислом
билим юрти мударриси
Рустамжон МАҲМУДОВ
томонидан тайёрланган
“Сарф” фанидан

ЎҚУВ КЎЛЛАНМА

Андижон

رب يسر ولا تعسر رب تمم بالخير

Илми сарф таърифи

Илми сарф қандай илм?

Сарф илми турли маъноларни англатадиган калималарнинг турларини ўргатадиган илмдир. Чунки, араб калималари хилма-хил маъноларни англатиш учун турли-турли бўлиб, турланиб келади.

Бу фанни биринчи ижод қилган Муъоз ибн Муслимин ал-Ҳарродир. Бу илмнинг мавзуси араб тилининг калималаридир. Бу фанда калималарнинг зотига (ўзига) тушадиган эълол (ҳарфи иллатни бир-бирига алмаштириш), тазъийф (иккилантириш) ва имола (алифни “йо”га мойил қилиб ўқиш) ва нисбат (қаратиш, тегишли қилиш) ва бошқа ҳолатлардан баҳс қилинади. Бу илмни ўқишдан асосий мақсад мубтадийларнинг, яъни ўқишни янги бошлаганларнинг зехнига лафзда бўладиган ҳолатларни билдиришдир. Шунинг учун бу илмни ўқиш мубтадийларга, лозим ва зарурдир.

Сулосий мужаррад

<u>معروف فعل</u> <u>نفي</u>	<u>مجهول</u> <u>فعل</u> <u>جحد</u>	<u>معروف</u> <u>فعل</u> <u>جحد</u>	<u>اسم فاعل</u>	<u>مجهول</u> <u>فعل</u> <u>مضارع</u>	<u>معروف</u> <u>فعل</u> <u>مضارع</u>	<u>مجهول</u> <u>فعل</u> <u>ماضي</u>	<u>معروف</u> <u>فعل</u> <u>ماضي</u>
لا يُضْرَبُ	لَمْ يُضْرَبْ	لَمْ يَضْرِبْ	ضَارِبٌ	يُضْرَبُ	يَضْرِبُ	ضُرِبَ	ضَرَبَ
لا يُضْرَبَانِ	لَمْ يُضْرَبَا	لَمْ يَضْرِبَا	ضَارِبَانِ	يُضْرَبَانِ	يَضْرِبَانِ	ضُرِبَا	ضَرَبَا
لا يُضْرَبُونَ	لَمْ يُضْرَبُوا	لَمْ يَضْرِبُوا	ضَارِبُونَ	يُضْرَبُونَ	يَضْرِبُونَ	ضُرِبُوا	ضَرَبُوا
لا تُضْرَبُ	لَمْ تُضْرَبْ	لَمْ تَضْرِبْ	ضَارِبَةٌ	تُضْرَبُ	تَضْرِبُ	ضُرِبَتْ	ضَرَبَتْ
لا تُضْرَبَانِ	لَمْ تُضْرَبَا	لَمْ تَضْرِبَا	ضَارِبَتَانِ	تُضْرَبَانِ	تَضْرِبَانِ	ضُرِبْتَا	ضَرَبْتَا
لا يُضْرَبْنَ	لَمْ يُضْرَبْنَ	لَمْ يَضْرِبْنَ	ضَارِبَاتٌ	يُضْرَبْنَ	يَضْرِبْنَ	ضُرِبْنَ	ضَرَبْنَ
لا تُضْرَبُ	لَمْ تُضْرَبْ	لَمْ تَضْرِبْ	<u>اسم</u>	تُضْرَبُ	تَضْرِبُ	ضُرِبَتْ	ضَرَبَتْ
لا تُضْرَبَانِ	لَمْ تُضْرَبَا	لَمْ تَضْرِبَا	<u>مفعول</u>	تُضْرَبَانِ	تَضْرِبَانِ	ضُرِبْتُمَا	ضَرَبْتُمَا
لا تُضْرَبُونَ	لَمْ تُضْرَبُوا	لَمْ تَضْرِبُوا	مَضْرُوبٌ	تُضْرَبُونَ	تَضْرِبُونَ	ضُرِبْتُمْ	ضَرَبْتُمْ
لا تُضْرَبِينَ	لَمْ تُضْرَبِي	لَمْ تَضْرِبِي	مَضْرُوبَانِ	تُضْرَبِينَ	تَضْرِبِينَ	ضُرِبْتِ	ضَرَبْتِ
لا تُضْرَبَانِ	لَمْ تُضْرَبَا	لَمْ تَضْرِبَا	مَضْرُوبُونَ	تُضْرَبَانِ	تَضْرِبَانِ	ضُرِبْتُمَا	ضَرَبْتُمَا
لا تُضْرَبْنَ	لَمْ تُضْرَبْنَ	لَمْ تَضْرِبْنَ	مَضْرُوبَةٌ	تُضْرَبْنَ	تَضْرِبْنَ	ضُرِبْتِنَّ	ضَرَبْتِنَّ
لا أُضْرَبُ	لَمْ أُضْرَبْ	لَمْ أَضْرِبْ	مَضْرُوبَتَانِ	أُضْرَبُ	أَضْرِبُ	ضُرِبْتُ	ضَرَبْتُ
لا نَضْرَبُ	لَمْ نَضْرَبْ	لَمْ نَضْرِبْ	مَضْرُوبَاتٌ	نُضْرَبُ	نَضْرِبُ	ضُرِبْنَا	ضَرَبْنَا

<u>اسم زمان و</u>	<u>مجهول</u>	<u>معلوم فعل</u>	<u>مجهول</u>	<u>امر با</u>	<u>امر بي</u>	<u>مجهول فعل</u>
<u>اسم مكان</u>	<u>فعل نهي</u>	<u>نهي</u>	<u>امر بالام</u>	<u>لام</u>	<u>لام</u>	<u>نفي</u>
مَضْرِبٌ	لا تُضْرَبُ	لا تَضْرِبُ	لِتُضْرَبَ	لِيُضْرَبَ	إِضْرِبْ	لا يُضْرَبُ
مَضْرِبَانِ	لا تُضْرَبَا	لا تَضْرِبَا	لِتُضْرَبَا	لِيُضْرَبَا	إِضْرِبَا	لا يُضْرَبَانِ
مَضَارِبُ	لا تُضْرَبُوا	لا تَضْرِبُوا	لِتُضْرَبُوا	لِيُضْرَبُوا	إِضْرَبُوا	لا يُضْرَبُونَ
<u>اسم آلت</u>	لا تُضْرِبِي	لا تَضْرِبِي	لِتُضْرِبِي	لِتُضْرَبِ	إِضْرِبِي	لا تُضْرَبُ
مِضْرَابٌ	لا تُضْرَبَا	لا تَضْرِبَا	لِتُضْرَبَا	لِتُضْرَبَا	إِضْرِبَا	لا تُضْرَبَانِ
مِضْرَابَانِ	لا تُضْرَبَنَّ	لا تَضْرِبَنَّ	لِتُضْرَبَنَّ	لِيُضْرَبَنَّ	إِضْرِبَنَّ	لا يُضْرَبَنَّ
مِضَارِيبُ	لا يُضْرَبُ	لا يَضْرِبُ	لِيُضْرَبَ	لَا ضْرِبْ		لا تُضْرَبُ
<u>اسم تفضيل</u>	لا يُضْرَبَا	لا يَضْرِبَا	لِيُضْرَبَا	لِتُضْرَبِ		لا تُضْرَبَانِ
أَضْرِبُ	لا يُضْرَبُوا	لا يَضْرِبُوا	لِيُضْرَبُوا			لا تُضْرَبُونَ
أَضْرِبَانِ	لا تُضْرَبُ	لا تَضْرِبُ	لِتُضْرَبِ			لا تُضْرَبِينَ
أَضْرِبُونَ	لا تُضْرَبَا	لا تَضْرِبَا	لِتُضْرَبَا			لا تُضْرَبَانِ
ضْرِبَا	لا يُضْرَبَنَّ	لا يَضْرِبَنَّ	لِيُضْرَبَنَّ			لا تُضْرَبَنَّ
ضْرِبِيَانِ	لا أُضْرَبُ	لا أَضْرِبُ	لَا ضْرِبُ			لا أُضْرَبُ
ضْرِبِيَاتُ	لا تُضْرَبُ	لا نَضْرِبُ	لِنُضْرَبِ			لا تُضْرَبُ

Сулосий мазид

<u>مجهول فعل</u> <u>جحد</u>	<u>معلوم فعل</u> <u>جحد</u>	<u>اسم فاعل</u>	<u>مجهول فعل</u> <u>مضارع</u>	<u>معلوم فعل</u> <u>مضارع</u>	<u>مجهول فعل</u> <u>ماضى</u>	<u>معلوم فعل</u> <u>ماضى</u>
لم يُكْرِمْ	لم يُكْرِمْ	مُكْرِمٌ	يُكْرِمُ	يُكْرِمُ	أَكْرَمَ	أَكْرَمَ
لم يُكْرِمَا	لم يُكْرِمَا	مُكْرِمَانِ	يُكْرِمَانِ	يُكْرِمَانِ	أَكْرَمَا	أَكْرَمَا
لم يُكْرِمُوا	لم يُكْرِمُوا	مُكْرِمُونَ	يُكْرِمُونَ	يُكْرِمُونَ	أَكْرَمُوا	أَكْرَمُوا
لم تُكْرِمْ	لم تُكْرِمْ	مُكْرِمَةٌ	تُكْرِمُ	تُكْرِمُ	أَكْرَمْتُ	أَكْرَمْتُ
لم تُكْرِمَا	لم تُكْرِمَا	مُكْرِمَتَانِ	تُكْرِمَانِ	تُكْرِمَانِ	أَكْرَمْتَا	أَكْرَمْتَا
لم يُكْرِمَنَّ	لم يُكْرِمَنَّ	مُكْرِمَاتٌ	يُكْرِمَنَّ	يُكْرِمَنَّ	أَكْرِمَنَّ	أَكْرِمَنَّ
لم تُكْرِمْ	لم تُكْرِمْ	<u>اسم مفعول</u>	تُكْرِمُ	تُكْرِمُ	أَكْرَمْتُ	أَكْرَمْتُ
لم تُكْرِمَا	لم تُكْرِمَا		تُكْرِمَانِ	تُكْرِمَانِ	أَكْرَمْتُمَا	أَكْرَمْتُمَا
لم تُكْرِمُوا	لم تُكْرِمُوا	مُكْرِمٌ	تُكْرِمُونَ	تُكْرِمُونَ	أَكْرَمْتُمْ	أَكْرَمْتُمْ
لم تُكْرِمِي	لم تُكْرِمِي	مُكْرِمَانِ	تُكْرِمِينَ	تُكْرِمِينَ	أَكْرَمْتِ	أَكْرَمْتِ
لم تُكْرِمَا	لم تُكْرِمَا	مُكْرِمُونَ	تُكْرِمَانِ	تُكْرِمَانِ	أَكْرَمْتُمَا	أَكْرَمْتُمَا
لم تُكْرِمَنَّ	لم تُكْرِمَنَّ	مُكْرِمَةٌ	تُكْرِمَنَّ	تُكْرِمَنَّ	أَكْرِمَنَّ	أَكْرِمَنَّ
لم أُكْرِمْ	لم أُكْرِمْ	مُكْرِمَتَانِ	أُكْرِمُ	أُكْرِمُ	أَكْرَمْتُ	أَكْرَمْتُ
لم نُكْرِمْ	لم نُكْرِمْ	مُكْرِمَاتٌ	نُكْرِمُ	نُكْرِمُ	أَكْرَمْنَا	أَكْرَمْنَا

معلوم فعل	مجهول فعل	مجهول فعل	امر با لام	امر بی لام	مجهول فعل	معلوم فعل
نهی	نهی	امر بالام			نهی	نهی
لا يُكْرِمُ	لا تُكْرِمُ	لِتُكْرِمِ	لِيُكْرِمِ	اَكْرِمِ	لا يُكْرِمُ	لا يُكْرِمُ
لا يُكْرِمَانِ	لا تُكْرِمَا	لِتُكْرِمَا	لِيُكْرِمَا	اَكْرِمَا	لا يُكْرِمَانِ	لا يُكْرِمَانِ
لا يُكْرِمُونَ	لا تُكْرِمُوا	لِتُكْرِمُوا	لِيُكْرِمُوا	اَكْرِمُوا	لا يُكْرِمُونَ	لا يُكْرِمُونَ
لا تُكْرِمُ	لا تُكْرِمِي	لِتُكْرِمِي	لِتُكْرِمِ	اَكْرِمِي	لا تُكْرِمُ	لا تُكْرِمُ
لا تُكْرِمَانِ	لا تُكْرِمَا	لِتُكْرِمَا	لِتُكْرِمَا	اَكْرِمَا	لا تُكْرِمَانِ	لا تُكْرِمَانِ
لا يُكْرِمَنَّ	لا تُكْرِمَنَّ	لِتُكْرِمَنَّ	لِيُكْرِمَنَّ	اَكْرِمَنَّ	لا يُكْرِمَنَّ	لا يُكْرِمَنَّ
لا تُكْرِمُ	لا يُكْرِمُ	لِيُكْرِمُ	لَاكْرِمُ		لا تُكْرِمُ	لا تُكْرِمُ
لا تُكْرِمَانِ	لا يُكْرِمَا	لِيُكْرِمَا	لِنُكْرِمِ		لا تُكْرِمَانِ	لا تُكْرِمَانِ
لا تُكْرِمُونَ	لا يُكْرِمُوا	لِيُكْرِمُوا			لا تُكْرِمُونَ	لا تُكْرِمُونَ
لا تُكْرِمِينَ	لا تُكْرِمِ	لِتُكْرِمِ			لا تُكْرِمِينَ	لا تُكْرِمِينَ
لا تُكْرِمَانِ	لا تُكْرِمَا	لِتُكْرِمَا			لا تُكْرِمَانِ	لا تُكْرِمَانِ
لا يُكْرِمَنَّ	لا يُكْرِمَنَّ	لِيُكْرِمَنَّ			لا يُكْرِمَنَّ	لا يُكْرِمَنَّ
لا أُكْرِمُ	لا أُكْرِمُ	لَاكْرِمُ			لا أُكْرِمُ	لا أُكْرِمُ
لا نُكْرِمُ	لا نُكْرِمُ	لِنُكْرِمِ			لا نُكْرِمُ	لا نُكْرِمُ

مُكْرِمُونَ	مُكْرِمَانِ	مُكْرِمُ	اسم زمان و اسم مكان
-------------	-------------	----------	---------------------

Рубоый мужаррад

<u>مجهول فعل</u> <u>جحد</u>	<u>معلوم فعل</u> <u>جحد</u>	<u>اسم فاعل</u>	<u>مجهول فعل</u> <u>مضارع</u>	<u>معلوم فعل</u> <u>مضارع</u>	<u>مجهول فعل</u> <u>ماضى</u>	<u>معلوم فعل</u> <u>ماضى</u>
لم يُدْخَرْجْ	لم يُدْخَرْجْ	مُدْخَرْجٌ	يُدْخَرْجُ	يُدْخَرْجُ	دُخَرْجَ	دَخَرْجَ
لم يُدْخَرْجَا	لم يُدْخَرْجَا	مُدْخَرْجَانِ	يُدْخَرْجَانِ	يُدْخَرْجَانِ	دُخَرْجَا	دَخَرْجَا
لم يُدْخَرْجُوا	لم يُدْخَرْجُوا	مُدْخَرْجُونَ	يُدْخَرْجُونَ	يُدْخَرْجُونَ	دُخَرْجُوا	دَخَرْجُوا
لم تُدْخَرْجْ	لم تُدْخَرْجْ	مُدْخَرْجَةٌ	تُدْخَرْجُ	تُدْخَرْجُ	دُخَرْجَتْ	دَخَرْجَتْ
لم تُدْخَرْجَا	لم تُدْخَرْجَا	مُدْخَرْجَتَانِ	تُدْخَرْجَانِ	تُدْخَرْجَانِ	دُخَرْجَتَا	دَخَرْجَتَا
لم يُدْخَرْجَنَّ	لم يُدْخَرْجَنَّ	مُدْخَرْجَاتٌ	يُدْخَرْجَنَّ	يُدْخَرْجَنَّ	دُخَرْجَنَّ	دَخَرْجَنَّ
لم تُدْخَرْجْ	لم تُدْخَرْجْ	<u>اسم مفعول</u>	تُدْخَرْجُ	تُدْخَرْجُ	دُخَرْجَتْ	دَخَرْجَتْ
لم تُدْخَرْجَا	لم تُدْخَرْجَا		تُدْخَرْجَانِ	تُدْخَرْجَانِ	دُخَرْجَتُمَا	دَخَرْجَتُمَا
لم تُدْخَرْجُوا	لم تُدْخَرْجُوا	مُدْخَرْجٌ	تُدْخَرْجُونَ	تُدْخَرْجُونَ	دُخَرْجْتُمْ	دَخَرْجْتُمْ
لم تُدْخَرْجِي	لم تُدْخَرْجِي	مُدْخَرْجَانِ	تُدْخَرْجِينِ	تُدْخَرْجِينِ	دُخَرْجِتِ	دَخَرْجِتِ
لم تُدْخَرْجَا	لم تُدْخَرْجَا	مُدْخَرْجُونَ	تُدْخَرْجَانِ	تُدْخَرْجَانِ	دُخَرْجَتُمَا	دَخَرْجَتُمَا
لم تُدْخَرْجَنَّ	لم تُدْخَرْجَنَّ	مُدْخَرْجَةٌ	تُدْخَرْجَنَّ	تُدْخَرْجَنَّ	دُخَرْجِنَّ	دَخَرْجِنَّ
لم أُدْخَرْجْ	لم أُدْخَرْجْ	مُدْخَرْجَتَانِ	أُدْخَرْجُ	أُدْخَرْجُ	دُخَرْجْتُ	دَخَرْجْتُ
لم نُدْخَرْجْ	لم نُدْخَرْجْ	مُدْخَرْجَاتٌ	نُدْخَرْجُ	نُدْخَرْجُ	دُخَرْجْنَا	دَخَرْجْنَا

معلوم فعل	مجهول فعل	مجهول امر	امر با لام	امر بي لام	مجهول فعل	معلوم فعل
نهي	نهي	بالام		لام	نهي	نهي
لا يُدْخِرُ	لا تُدْخِرُ	لِتُدْخِرْ	لِيُدْخِرْ	دَخِرْ	لا يُدْخِرُ	لا تُدْخِرُ
لا يُدْخِرَانِ	لا تُدْخِرَانِ	لِتُدْخِرَا	لِيُدْخِرَا	دَخِرَا	لا يُدْخِرَانِ	لا تُدْخِرَانِ
لا يُدْخِرُونَ	لا تُدْخِرُونَ	لِتُدْخِرُوا	لِيُدْخِرُوا	دَخِرُوا	لا يُدْخِرُونَ	لا تُدْخِرُونَ
لا تُدْخِرُ	لا تُدْخِرِي	لِتُدْخِرِي	لِتُدْخِرِي	دَخِرِي	لا تُدْخِرُ	لا تُدْخِرِي
لا تُدْخِرَانِ	لا تُدْخِرَانِ	لِتُدْخِرَا	لِتُدْخِرَا	دَخِرَا	لا تُدْخِرَانِ	لا تُدْخِرَانِ
لا يُدْخِرْنَ	لا تُدْخِرْنَ	لِتُدْخِرْنَ	لِيُدْخِرْنَ	دَخِرْنَ	لا يُدْخِرْنَ	لا تُدْخِرْنَ
لا يُدْخِرُ	لا يُدْخِرُ	لِيُدْخِرْ	لِأُدْخِرْ		لا تُدْخِرُ	لا يُدْخِرُ
لا يُدْخِرَانِ	لا يُدْخِرَانِ	لِيُدْخِرَا	لِنُدْخِرْ		لا تُدْخِرَانِ	لا يُدْخِرَانِ
لا يُدْخِرُونَ	لا يُدْخِرُونَ	لِيُدْخِرُوا			لا تُدْخِرُونَ	لا يُدْخِرُونَ
لا تُدْخِرِينَ	لا تُدْخِرِينَ	لِتُدْخِرِي			لا تُدْخِرِينَ	لا تُدْخِرِينَ
لا تُدْخِرَانِ	لا تُدْخِرَانِ	لِتُدْخِرَا			لا تُدْخِرَانِ	لا تُدْخِرَانِ
لا يُدْخِرْنَ	لا يُدْخِرْنَ	لِيُدْخِرْنَ			لا يُدْخِرْنَ	لا تُدْخِرْنَ
لا أُدْخِرُ	لا أُدْخِرُ	لِأُدْخِرْ			لا أُدْخِرُ	لا أُدْخِرُ
لا نُدْخِرُ	لا نُدْخِرُ	لِنُدْخِرْ			لا نُدْخِرُ	لا نُدْخِرُ

مُدْخِرُونَ	مُدْخِرَانِ	مُدْخِرُ	اسم زمان و اسم مكان
-------------	-------------	----------	---------------------

Рубоъий мазид

<u>مجهول فعل</u> <u>جحد</u>	<u>معلوم فعل</u> <u>جحد</u>	<u>اسم فاعل</u>	<u>مجهول فعل</u> <u>مضارع</u>	<u>معلوم فعل</u> <u>مضارع</u>	<u>مجهول فعل</u> <u>ماضي</u>	<u>معلوم فعل</u> <u>ماضي</u>
لم يُتَدَخِرْجْ	لم يَتَدَخِرْجْ	مُتَدَخِرْجٌ	يُتَدَخِرْجُ	يَتَدَخِرْجُ	تُدَخِرْجُ	تَدَخِرْجُ
لم يُتَدَخِرْجَا	لم يَتَدَخِرْجَا	مُتَدَخِرْجَانِ	يُتَدَخِرْجَانِ	يَتَدَخِرْجَانِ	تُدَخِرْجَا	تَدَخِرْجَا
لم يُتَدَخِرْجُوا	لم يَتَدَخِرْجُوا	مُتَدَخِرْجُونَ	يُتَدَخِرْجُونَ	يَتَدَخِرْجُونَ	تُدَخِرْجُوا	تَدَخِرْجُوا
لم تُتَدَخِرْجْ	لم تَتَدَخِرْجْ	مُتَدَخِرْجَةٌ	تُتَدَخِرْجُ	تَتَدَخِرْجُ	تُدَخِرْجَتْ	تَدَخِرْجَتْ
لم تُتَدَخِرْجَا	لم تَتَدَخِرْجَا	مُتَدَخِرْجَتَانِ	تُتَدَخِرْجَانِ	تَتَدَخِرْجَانِ	تُدَخِرْجَتَا	تَدَخِرْجَتَا
لم يُتَدَخِرْجَنَّ	لم يَتَدَخِرْجَنَّ	مُتَدَخِرْجَاتٌ	يُتَدَخِرْجَنَّ	يَتَدَخِرْجَنَّ	تُدَخِرْجَنَّ	تَدَخِرْجَنَّ
لم تُتَدَخِرْجْ	لم تَتَدَخِرْجْ	<u>اسم مفعول</u>	تُتَدَخِرْجُ	تَتَدَخِرْجُ	تُدَخِرْجَتْ	تَدَخِرْجَتْ
لم تُتَدَخِرْجَا	لم تَتَدَخِرْجَا		تُتَدَخِرْجَانِ	تَتَدَخِرْجَانِ	تُدَخِرْجَتُمَا	تَدَخِرْجَتُمَا
لم تُتَدَخِرْجُوا	لم تَتَدَخِرْجُوا	مُتَدَخِرْجٌ	تُتَدَخِرْجُونَ	تَتَدَخِرْجُونَ	تُدَخِرْجْتُمْ	تَدَخِرْجْتُمْ
لم تُتَدَخِرْجِي	لم تَتَدَخِرْجِي	مُتَدَخِرْجَانِ	تُتَدَخِرْجِي	تَتَدَخِرْجِي	تُدَخِرْجِتِ	تَدَخِرْجِتِ
لم تُتَدَخِرْجَا	لم تَتَدَخِرْجَا	مُتَدَخِرْجُونَ	تُتَدَخِرْجَانِ	تَتَدَخِرْجَانِ	تُدَخِرْجَتُمَا	تَدَخِرْجَتُمَا
لم تُتَدَخِرْجَنَّ	لم تَتَدَخِرْجَنَّ	مُتَدَخِرْجَةٌ	تُتَدَخِرْجَنَّ	تَتَدَخِرْجَنَّ	تُدَخِرْجِنَّ	تَدَخِرْجِنَّ
لم أُتَدَخِرْجْ	لم أُتَدَخِرْجْ	مُتَدَخِرْجَتَانِ	أُتَدَخِرْجُ	أُتَدَخِرْجُ	أُتَدَخِرْجْتُ	أُتَدَخِرْجْتُ
لم نُتَدَخِرْجْ	لم نُتَدَخِرْجْ	مُتَدَخِرْجَاتٌ	نُتَدَخِرْجُ	نُتَدَخِرْجُ	نُتَدَخِرْجْنَا	نُتَدَخِرْجْنَا

معلوم فعل نهي	مجهول فعل نهي	مجهول امر بالام	امر با لام	امر بي لام	مجهول فعل نفي	معلوم فعل نفي
لا يُتَدَخِرْجُ	لا تُتَدَخِرْجُ	لِئْتَدَخِرْجُ	لِيَتَدَخِرْجُ	تَدَخِرْجُ	لا يُتَدَخِرْجُ	لا يَتَدَخِرْجُ
لا يُتَدَخِرْجَانِ	لا تُتَدَخِرْجَانِ	لِئْتَدَخِرْجَانِ	لِيَتَدَخِرْجَانِ	تَدَخِرْجَانِ	لا يُتَدَخِرْجَانِ	لا يَتَدَخِرْجَانِ
لا يُتَدَخِرْجُونَ	لا تُتَدَخِرْجُونَ	لِئْتَدَخِرْجُونَ	لِيَتَدَخِرْجُونَ	تَدَخِرْجُونَ	لا يُتَدَخِرْجُونَ	لا يَتَدَخِرْجُونَ
لا تُتَدَخِرْجِي	لا تُتَدَخِرْجِي	لِئْتَدَخِرْجِي	لِيَتَدَخِرْجِي	تَدَخِرْجِي	لا تُتَدَخِرْجِي	لا تُتَدَخِرْجِي
لا يُتَدَخِرْجَانِ	لا تُتَدَخِرْجَانِ	لِئْتَدَخِرْجَانِ	لِيَتَدَخِرْجَانِ	تَدَخِرْجَانِ	لا يُتَدَخِرْجَانِ	لا يَتَدَخِرْجَانِ
لا يُتَدَخِرْجَنَ	لا تُتَدَخِرْجَنَ	لِئْتَدَخِرْجَنَ	لِيَتَدَخِرْجَنَ	تَدَخِرْجَنَ	لا يُتَدَخِرْجَنَ	لا يَتَدَخِرْجَنَ
لا يُتَدَخِرْجُ	لا يَتَدَخِرْجُ	لِيَتَدَخِرْجُ	لَا تَدَخِرْجُ		لا تُتَدَخِرْجُ	لا تَتَدَخِرْجُ
لا يُتَدَخِرْجَانِ	لا يَتَدَخِرْجَانِ	لِيَتَدَخِرْجَانِ	لَا تَدَخِرْجَانِ		لا تُتَدَخِرْجَانِ	لا تَتَدَخِرْجَانِ
لا يُتَدَخِرْجُونَ	لا يَتَدَخِرْجُونَ	لِيَتَدَخِرْجُونَ			لا تُتَدَخِرْجُونَ	لا تَتَدَخِرْجُونَ
لا تُتَدَخِرْجِي	لا تَتَدَخِرْجِي	لِئْتَدَخِرْجِي			لا تُتَدَخِرْجِي	لا تَتَدَخِرْجِي
لا يُتَدَخِرْجَانِ	لا تَتَدَخِرْجَانِ	لِئْتَدَخِرْجَانِ			لا يُتَدَخِرْجَانِ	لا تَتَدَخِرْجَانِ
لا يُتَدَخِرْجَنَ	لا يَتَدَخِرْجَنَ	لِيَتَدَخِرْجَنَ			لا يُتَدَخِرْجَنَ	لا يَتَدَخِرْجَنَ
لا أُتَدَخِرْجُ	لا أَتَدَخِرْجُ	لِأَتَدَخِرْجُ			لا أُتَدَخِرْجُ	لا أَتَدَخِرْجُ
لا نُتَدَخِرْجُ	لا نَتَدَخِرْجُ	لِنُتَدَخِرْجُ			لا نُتَدَخِرْجُ	لا نَتَدَخِرْجُ

مُتَدَخِرْجُونَ	مُتَدَخِرْجَانِ	مُتَدَخِرْجُ	اسم زمان و اسم مكان
-----------------	-----------------	--------------	---------------------

معلوم فعل ماضى

Маълум феъли мозий учун ўн тўртта сийға (кўриниш) бор. **Олтитаси ғойб-3-шахс** учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас учун, **олтитаси мухотоб-2-шахс** учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас учун ва **иккитаси мутакаллим-1-шахс** ҳам музаккар (*бирлик ва кўплик*) ҳам муаннас (*бирлик ва кўплик*) учун бўлади.

Урди (у бир эркак)	ضَرَبَ	مذكر	غائب
Урди (у икки эркак)	ضَرَبَا		
Урдилар (улар кўп эркаклар)	ضَرَبُوا		
Урди (у бир хотин)	ضَرَبَتْ	مؤنث	
Урди (у икки хотин)	ضَرَبَتَا		
Урдилар (улар кўп хотинлар)	ضَرَبْنَ		
Урдинг (сен бир эркак)	ضَرَبْتَ	مذكر	مخاطب
Урдинг (сен икки эркак)	ضَرَبْتُمَا		
Урдинглар (сизлар кўп эркаклар)	ضَرَبْتُمْ		
Урдинг (сен бир хотин)	ضَرَبْتِ	مؤنث	
Урдинг (сен икки хотин)	ضَرَبْتُمَا		
Урдинглар (сизлар кўп хотинлар)	ضَرَبْتُنَّ		
Урдим (мен бир эркак ёки бир хотин)	ضَرَبْتُ	متكلم	
Урдик (биз кўп эркаклар ёки кўп хотинлар)	ضَرَبْنَا		

مجهول فعل ماضى

Агар маълум феъли мозийни мажҳул қилишни хоҳласангиз, мо қобла охири (охиридан олдинги ҳарф)ни касра қилинг ва мо қобла охиридан олдинги барча ҳаракатли ҳарфларни замма қилинг.

Мажхул феъли **мозий учун ўн тўртта сийға бор. Олтитаси ғоиб-3-шахс** учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) музаккар ва учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) муаннас учун, **олтитаси мухотоб-2-шахс** учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) музаккар ва учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) муаннас учун ва **иккитаси мутакаллим-1-шахс** ҳам музаккар (бирлик ва кўплик) ҳам муаннас (бирлик ва кўплик) учун бўлади.

Урилди (у бир эркак)	ضُرِبَ	مذكر	غائب
Урилди (у икки эркак)	ضُرِبَا		
Урилдилар (улар кўп эркаклар)	ضُرِبُوا		
Урилди (у бир хотин)	ضُرِبَتْ	مؤنث	
Урилди (у икки хотин)	ضُرِبَتَا		
Урилдилар (улар кўп хотинлар)	ضُرِبْنَ		
Урилдинг (сен бир эркак)	ضُرِبْتَ	مذكر	مخاطب
Урилдинг (сен икки эркак)	ضُرِبْتُمَا		
Урилдинглар (сизлар кўп эркаклар)	ضُرِبْتُمْ		
Урилдинг (сен бир хотин)	ضُرِبْتِ	مؤنث	
Урилдинг (сен икки хотин)	ضُرِبْتُمَا		
Урилдинглар (сизлар кўп хотинлар)	ضُرِبْتُنَّ		
Урилдим (мен бир эркак ёки бир хотин)	ضُرِبْتُ	متكلم	
Урилдик (биз кўп эркаклар ёки кўп хотинлар)	ضُرِبْنَا		

معلوم فعل مضارع

Маълум феъли **музореъ учун ўн тўртта сийға бор. Олтитаси ғоиб-3-шахс** учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) музаккар ва учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) муаннас учун, **олтитаси мухотоб-2-шахс** учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) музаккар ва учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) муаннас учун ва **иккитаси мутакаллим-1-шахс** ҳам

музаккар (бирлик ва кўплик) ҳам муаннас (бирлик ва кўплик) учун бўлади.

Уради ёки уряпти (у бир эркак)	يَضْرِبُ	مذكر	غائب
Уради ёки уряпти (у икки эркак)	يَضْرِبَانِ		
Урадилар ёки уряптилар (улар кўп эркаклар)	يَضْرِبُونَ		
Уради ёки уряпти (у бир хотин)	تَضْرِبُ	مؤنث	
Уради ёки уряпти (у икки хотин)	تَضْرِبَانِ		
Урадилар ёки уряптилар (улар кўп хотинлар)	يَضْرِبْنَ		
Урасан ёки уряпсан (сен бир эркак)	تَضْرِبُ	مذكر	مخاطب
Урасан ёки уряпсан (сен икки эркак)	تَضْرِبَانِ		
Урасизлар ёки уряпсизлар (сизлар кўп эркаклар)	تَضْرِبُونَ		
Урасан ёки уряпсан (сен бир хотин)	تَضْرِبِينَ	مؤنث	
Урасан ёки уряпсан (сен икки хотин)	تَضْرِبَانِ		
Урасизлар ёки уряпсизлар (сизлар кўп хотинлар)	تَضْرِبْنَ		
Ураман ёки уряпман (мен бир эркак ёки бир хотин)	أَضْرِبُ	متكلم	
Урамиз ёки уряпмиз (биз кўп эркаклар ёки кўп хотинлар)	نَضْرِبُ		

مجهول فعل مضارع

Агар маълум феъли музореъни мажхул қилишни хоҳласангиз, мо қобла охирини фатҳа қилинг ва музориъат ҳарфини замма қилинг.

Мажхул феъли музореъ учун ўн тўртта сийға бор. Олтитаси **ғоиб-3-шахс** учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) музаккар ва учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) муаннас учун, олтитаси **мухотоб-2-шахс** учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) музаккар ва учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) муаннас учун ва **иккитаси мутакаллим-1-шахс** ҳам музаккар (бирлик ва кўплик) ҳам муаннас (бирлик ва кўплик) учун бўлади.

Урилади ёки уриляпти (у бир эркак)	يُضْرَبُ	مذكر	غائب
Урилади ёки уриляпти (у икки эркак)	يُضْرَبَانِ		
Уриладилар ёки уриляптилар (улар кўп эркаклар)	يُضْرَبُونَ		
Урилади ёки уриляпти (у бир хотин)	تُضْرَبُ	مؤنث	
Урилади ёки уриляпти (у икки хотин)	تُضْرَبَانِ		
Уриладилар ёки уриляптилар (улар кўп хотинлар)	يُضْرَبْنَ		
Уриласан ёки уриляпсан (сен бир эркак)	تُضْرَبُ	مذكر	مخاطب
Уриласан ёки уриляпсан (сен икки эркак)	تُضْرَبَانِ		
Уриласизлар ёки уриляпсизлар (сизлар кўп эркаклар)	تُضْرَبُونَ		
Уриласан ёки уриляпсан (сен бир хотин)	تُضْرَبِينَ	مؤنث	
Уриласан ёки уриляпсан (сен икки хотин)	تُضْرَبَانِ		
Ураилсизлар ёки уриляпсизлар (сизлар кўп хотинлар)	تُضْرَبْنَ		
Уриламан ёки уриляпман (мен бир эркак ёки бир хотин)	أُضْرَبُ	متكلم	
Уриламиз ёки уриляпмиз (биз кўп эркаклар ёки кўп хотинлар)	نُضْرَبُ		

Исми фоъил баёни

Исми фоъил сулосий (уч ҳарфлик феъллар)да *فَاعِلٌ* вазнида келади. Масалан: *ضَارِبٌ* ва *فَاتِلٌ*. Исми фоъил сулосий мужарраддан бошқа (яъни, рубоъий, хумосий, судосий)ларида маълум феъли музореънинг вазнида келади. Ҳарфи музориъат (яъни, нун, ҳамза, то ва ёо ҳарфлари)нинг ўрнига заммалик мим келтирмоқ ҳамда охиридан олдинги ҳарфини касралик қилмоқлик билан ясалади. Масалан: *مُكْرِمٌ* ва *مُدْخِرٌ*. Исми фоъил олти сийғада келади: учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) музаккар ва учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) муаннасга оиддир.

اسم فاعل

Урувчи (бир эркак)	ضَارِبٌ	مَرِيئًا
Урувчи (икки эркак)	ضَارِبَانِ	
Урувчи (кўп эркаклар)	ضَارِبُونَ	
Урувчи (бир хотин)	ضَارِبَةٌ	مَرِيئَةً
Урувчи (икки хотин)	ضَارِبَتَانِ	
Урувчи (кўп хотинлар)	ضَارِبَاتٌ	

Исми мафъул баёни

Исми мафъул сулосий (уч ҳарфлик феъллар)да **مَفْعُولٌ** вазнида келади. Масалан: **مَضْرُوبٌ** ва **مَقْتُولٌ**. Бунда **و** (вов ҳарфи) исми мафъул белгисидир. Исми мафъул сулосийдан бошқа(яъни, рубоъий, хумосий, судосий)ларда мажхул феъли музореънинг вазнида келади. Ҳарфи музориъат (яъни, нун, ҳамза, то, йо ҳарфлари)нинг ўрнига заммалик мим келтирмоқ ҳамда охиридан олдинги ҳарфини фатҳалик қилмоқлик билан ясалади. Масалан: **مُكْرَمٌ** ва **مُدْحَرَجٌ**. Исми мафъул олти сийғада келади: *учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) музаккар ва учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) муаннасага оиддир.*

اسم مفعول

Урилувчи (бир эркак)	مَضْرُوبٌ	مَرِيئًا
Урилувчи (икки эркак)	مَضْرُوبَانِ	
Урилувчи (кўп эркаклар)	مَضْرُوبُونَ	
Урилувчи (бир хотин)	مَضْرُوبَةٌ	مَرِيئَةً
Урилувчи (икки хотин)	مَضْرُوبَتَانِ	
Урилувчи (кўп хотинлар)	مَضْرُوبَاتٌ	

معلوم فعل جحد

Жаҳд феъли музореъ феълининг олдига **م** (лам ҳарфи)ни қўймоқлик билан ясалади. Маъноси феъли мозийнинг маъносини инкор қилади.

Маълум феъли **жаҳд учун ўн тўртта сийға бор. Олтитаси ғоиб-3-шахс** учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас учун, **олтитаси мухотоб-2-шахс** учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас учун ва **иккитаси мутакаллим-1-шахс** ҳам музаккар (*бирлик ва кўплик*) ҳам муаннас (*бирлик ва кўплик*) учун бўлади.

Урмади (у бир эркак)	لَمْ يَضْرِبْ	مذكر	غائب
Урмади (у икки эркак)	لَمْ يَضْرِبَا		
Урмадилар (улар кўп эркаклар)	لَمْ يَضْرِبُوا		
Урмади (у бир хотин)	لَمْ تَضْرِبْ	مؤنث	
Урмади (у икки хотин)	لَمْ تَضْرِبَا		
Урмадилар (улар кўп хотинлар)	لَمْ يَضْرِبْنَ		
Урмадинг (сен бир эркак)	لَمْ تَضْرِبْ	مذكر	مخاطب
Урмадинг (сен икки эркак)	لَمْ تَضْرِبَا		
Урмадинглар (сизлар кўп эркаклар)	لَمْ تَضْرِبُوا		
Урмадинг (сен бир хотин)	لَمْ تَضْرِبِي	مؤنث	
Урмадинг (сен икки хотин)	لَمْ تَضْرِبَا		
Урмадинглар (сизлар кўп хотинлар)	لَمْ تَضْرِبْنَ		
Урмадим (мен бир эркак ёки бир хотин)	لَمْ أَضْرِبْ	متكلم	
Урмадик (биз кўп эркаклар ёки кўп хотинлар)	لَمْ نَضْرِبْ		

مجهول فعل جحد

Агар маълум феъли жаҳдни мажҳул қилишни хоҳласангиз, мо қобла охирина фатҳа қилинг ва музориъат ҳарфини замма қилинг.

Мажҳул феъли жаҳд учун ўн тўртта сийға бор. **Олтитаси ғоиб-3-шахс** учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) музаккар ва учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) муаннас учун, **олтитаси мухотоб-2-шахс** учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) музаккар ва учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) муаннас учун ва **иккитаси мутакаллим-1-шахс** ҳам музаккар (бирлик ва кўплик) ҳам муаннас (бирлик ва кўплик) учун бўлади.

Урилмади (у бир эркак)	لَمْ يُضْرَبْ	غائب	
Урилмади (у икки эркак)	لَمْ يُضْرَبَا		
Урилмадилар (улар кўп эркаклар)	لَمْ يُضْرَبُوا		
Урилмади (у бир хотин)	لَمْ تُضْرَبْ		
Урилмади (у икки хотин)	لَمْ تُضْرَبَا		
Урилмадилар (улар кўп хотинлар)	لَمْ يُضْرَبْنَ		
Урилмадинг (сен бир эркак)	لَمْ تُضْرَبْ	مخاطب	
Урилмадинг (сен икки эркак)	لَمْ تُضْرَبَا		
Урилмадинглар (сизлар кўп эркаклар)	لَمْ تُضْرَبُوا		
Урилмадинг (сен бир хотин)	لَمْ تُضْرَبِي		
Урилмадинг (сен икки хотин)	لَمْ تُضْرَبَا		
Урилмадинглар (сизлар кўп хотинлар)	لَمْ تُضْرَبْنَ		
Урилмадим (мен бир эркак ёки бир хотин)	لَمْ أُضْرَبْ	متكلم	
Урилмадик (биз кўп эркаклар ёки кўп хотинлар)	لَمْ نُضْرَبْ		

معلوم فعل نفى

Нафй феъли музореъ феълининг олдига **ل** (ло ҳарфи)ни қўймоқлик билан ясалади. Маъноси феъли музореънинг маъносини инкор қилади.

Маълум феъли **нафй учун ўн тўртта сийға бор. Олтитаси ғоиб-3-шахс** учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас учун, **олтитаси мухотоб-2-шахс** учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас учун ва **иккитаси мутакаллим-1-шахс** ҳам музаккар (*бирлик ва кўплик*) ҳам муаннас (*бирлик ва кўплик*) учун бўлади.

Урмайди ёки урмаяпти (у бир эркак)	لا يَضْرِبُ	مذكر	غائب
Урмайди ёки урмаяпти (у икки эркак)	لا يَضْرِبَانِ		
Урмайдилар ёки урмаяптилар (улар кўп эркаклар)	لا يَضْرِبُونَ		
Урмайди ёки урмаяпти (у бир хотин)	لا تَضْرِبُ	مؤنث	
Урмайди ёки урмаяпти (у икки хотин)	لا تَضْرِبَانِ		
Урмайдилар ёки урмаяптилар (улар кўп хотинлар)	لا يَضْرِبْنَ		
Урмайсан ёки урмаяпсан (сен бир эркак)	لا تَضْرِبُ	مذكر	مخاطب
Урмайсан ёки урмаяпсан (сен икки эркак)	لا تَضْرِبَانِ		
Урмайсизлар ёки урмаяпсизлар (сизлар кўп эркаклар)	لا تَضْرِبُونَ		
Урмайсан ёки урмаяпсан (сен бир хотин)	لا تَضْرِبِينَ	مؤنث	
Урмайсан ёки урмаяпсан (сен икки хотин)	لا تَضْرِبَانِ		
Урмайсизлар ёки урмаяпсизлар (сизлар кўп хотинлар)	لا تَضْرِبْنَ		
Урмайман ёки урмаяпман (мен бир эркак ёки бир хотин)	لا أَضْرِبُ	متكلم	
Урмаймиз ёки урмаяпмиз (биз кўп эркаклар ёки кўп хотинлар)	لا نَضْرِبُ		

مجهول فعل نفي

Агар маълум феъли нафйни мажхул қилишни хоҳласангиз, мо қобла охирина фатҳа қилинг ва музориъат ҳарфини замма қилинг.

Мажхул феъли **нафй учун ўн тўртта сийға бор**. **Олтитаси ғоиб-3-шахс** учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас учун, **олтитаси мухотоб-2-шахс** учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас учун ва **иккитаси мутакаллим-1-шахс** ҳам музаккар (*бирлик ва кўплик*) ҳам муаннас (*бирлик ва кўплик*) учун бўлади.

Урилмайди ёки урилмаяпти (у бир эркак)	لا يُضْرَبُ	مذكر	غائب
Урилмайди ёки урилмаяпти (у икки эркак)	لا يُضْرَبَانِ		
Урилмайдилар ёки урилмаяптилар (улар кўп эркаклар)	لا يُضْرَبُونَ		
Урилмайди ёки урилмаяпти (у бир хотин)	لا تُضْرَبُ	مؤنث	
Урилмайди ёки урилмаяпти (у икки хотин)	لا تُضْرَبَانِ		
Урилмайдилар ёки урилмаяптилар (улар кўп хотинлар)	لا يُضْرَبْنَ		
Урилмайсан ёки урилмаяпсан (сен бир эркак)	لا تُضْرَبُ	مذكر	مخاطب
Урилмайсан ёки урилмаяпсан (сен икки эркак)	لا تُضْرَبَانِ		
Урилмайсизлар ёки урилмаяпсизлар (сизлар кўп эркаклар)	لا تُضْرَبُونَ		
Урилмайсан ёки урилмаяпсан (сен бир хотин)	لا تُضْرَبِينَ	مؤنث	
Урилмайсан ёки урилмаяпсан (сен икки хотин)	لا تُضْرَبَانِ		
Урилмайсизлар ёки урилмаяпсизлар (сизлар кўп хотинлар)	لا تُضْرَبْنَ		
Урилмайман ёки урилмаяпман (мен бир эркак ёки бир хотин)	لا أُضْرَبُ	متكلم	
Урилмаймиз ёки урилмаяпмиз (биз кўп эркаклар ёки кўп хотинлар)	لا نُضْرَبُ		

Амри белом (буйруқ феълининг) баёни

Амр икки қисмдир: амри белом (амри ҳозир) ва амри болом (амри ғайб). Амри беломни маълум феъли музореънинг мухотобининг олти сийғасидан икки йўл билан олинади.

Биринчи йўл шуки, калиманинг охирига назар ташланади, агар калиманинг охири ҳарфи саҳиҳ бўлса, сокин қилинади. Масалан: **إضْرِبْ** ва **إِغْلَمْ** каби. Ва агар охиридан олдинги ҳарф ҳарфи иллат бўлса, уни тушириб қолдирилади. Масалан: **بِغ** ва **فُل** га ўхшаш. Ва агар калиманинг охири идғомлик бўлса ўз ҳолига қўйилади. Масалан: **ذُ** ва **فِر** га ўхшаш. Ва агар охири идғомлик бўлган феъл **يَفْعُلُ** каби “айн”и заммалик бобдан бўлса, унинг охирини тўрт хил ўқиш мумкин. 1) замма; **ذُ** 2) фатҳа; **ذُ** 3) касра; **ذُ** 4) сокин; (идғомни ечгандан кейин) **ذُذُ**. Ва агар охири идғомлик бўлган феъл **يَفْعُلُ** “айн”и заммалик бобдан бошқа бўлса, унинг охирини уч хил ўқиш мумкин. 1) фатҳа; **فِر** 2) касра; **فِر** 3) сокин; (идғомни ечгандан кейин) **إفْرِز**. Ва агар калиманинг охири сукунлик ҳарфи иллат бўлса, уни олиб ташланади. Масалан: **إِزْم** ва **أذُع** ва **إِخْشَن** каби.

Иккинчи йўл шуки, ҳарфи музориъат бўлган то ҳарфи олиб ташланади. Кейин ҳарфи музориъатга ёпишган ҳарфга қаралади. Агар ҳарфи музориъатга ёпишган ҳарф ҳаракатли бўлса, амр тугайди. Масалан: **بِغ** ва **فُل** га ўхшаш. Агар ҳарфи музориъатга ёпишган ҳарф сокин бўлса, “айн” баробарига қаралади. Агар феъл **يَفْعُلُ** “айн”и заммалик боб бўлса, унинг аввалига заммалик ҳамзаи васлия келтирилади. Масалан: **أَنْصُرُ** ва **أُقْتَلُ** каби. Ва агар феъл **يَفْعُلُ** “айн”и заммалик бобдан бўлмаса, яъни фатҳалик ёки касралик бўлса, унинг аввалига касралик ҳамзаи васлия келтирилади. Масалан: **إضْرِبْ** ва **إِغْلَمْ** каби. Агар феъл **أَفْعَلُ** бобидан бўлса, унинг аввалига соқит бўлган ҳамзаи мафтуҳа келтирилади. (Чунки, **أَفْعَلُ** бобининг ҳамзаси ҳамзаи қатъиядир. Музореъсининг асли **يَأْفَعِلُ** эди. Мутакаллимининг воҳидида **أَفْعِلُ** деб айтиш тилга оғир бўлганлиги учун ҳамзаи қатъия соқит қилиниб **أَفْعِلُ** қилинди ва қолганларидан ҳам бунга тобеъ қилиниб ҳамза соқит қилинди. Ўша ҳамзани амрда қайтариб олиб келинади). Ҳарфи музориъатга ёпишган ҳарф хоҳ ҳаракатли бўлсин, хоҳ сокин бўлсин, амр тамом бўлади. Масалан: **أَكْرِمُ** ва **أَقِمُ** каби. Амри белом олти

сийғада келади: учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) музаккар ва учтаси (бирлик, иккилик, кўплик) муаннас.

امر بي لام (امر حاضر)

Ур (сен бир эркак)	إِضْرِبْ	مذكر
Ур (сен икки эркак)	إِضْرِبَا	
Уринглар (сизлар кўп эркаклар)	إِضْرِبُوا	
Ур (сен бир хотин)	إِضْرِبِي	مؤنث
Ур (сен икки хотин)	إِضْرِبَا	
Уринглар (сизлар кўп хотинлар)	إِضْرِبْنَ	

Амри болом (амри ғоиб) баёни

Амри боломни маълум феъли музореънинг ғоибининг олти сийғасидан ҳамда икки мутакаллим сийғасидан биринчи йўл билан олинади. Феъли музореънинг аввалига касралик “лом”ни келтиргандан кейин амри болом ҳосил бўлади. Масалан: لِيَعْلَمَ ва لِيَضْرِبَ каби. Амри болом саккиз сийғада келади: олтитаси (бирлик, иккилик, кўплик) ғайб, иккитаси (бирлик ва кўплик) мутакаллим.

امر با لام (امر غائب)

Урсин (у бир эркак)	لِيَضْرِبْ	مذكر	غائب
Урсин (у икки эркак)	لِيَضْرِبَا		
Урсинлар (улар кўп эркаклар)	لِيَضْرِبُوا		
Урсин (у бир хотин)	لَتَضْرِبْ	مؤنث	
Урсин (у икки хотин)	لَتَضْرِبَا		
Урсинлар (улар кўп хотинлар)	لِيَضْرِبْنَ		
Ураин (мен бир эркак ёки бир хотин)	لَاَضْرِبْ	متكلم	
Урайлик (биз кўп эркаклар ёки кўп хотинлар)	لِنَضْرِبْ		

مجهول امر با لام (امر غائب)

Агар маълум феъли амри боломни мажхул қилишни хоҳласангиз, мо қобла охирина фатҳа қилинг ва музориъат ҳарфини замма қилинг.

Мажхул феъли **амри болом учун ўн тўртта сийға бор**. **Олтитаси мухотоб-2-шахс** учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас учун, **олтитаси ғойб-3-шахс** учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас учун ва **иккитаси мутакаллим-1-шахс** ҳам музаккар (*бирлик ва кўплик*) ҳам муаннас (*бирлик ва кўплик*) учун бўлади.

Урилгин (сен бир эркак)	لَتُضْرَبَ	مذكر	مخاطب
Урилгин (сен икки эркак)	لَتُضْرَبَا		
Урилинглар (сизлар кўп эркаклар)	لَتُضْرَبُوا		
Урилгин (сен бир хотин)	لَتُضْرَبِي	مؤنث	
Урилгин (сен икки хотин)	لَتُضْرَبَا		
Урилинглар (сизлар кўп хотинлар)	لَتُضْرَبْنَ		
Урилсин (у бир эркак)	لِيُضْرَبَ	مذكر	غائب
Урилсин (у икки эркак)	لِيُضْرَبَا		
Урилсинлар (улар кўп эркаклар)	لِيُضْرَبُوا		
Урилсин (у бир хотин)	لَتُضْرَبَ	مؤنث	
Урилсин (у икки хотин)	لَتُضْرَبَا		
Урилсинлар (улар кўп хотинлар)	لِيُضْرَبْنَ		
Урилайн (мен бир эркак ёки бир хотин)	لِأُضْرَبَ	متكلم	
Урилайлик (биз кўп эркаклар ёки кўп хотинлар)	لِنُضْرَبَ		

معلوم فعل نہی

Наҳй феъли музореъ феълининг олдиға ۛ (ло ҳарфи)ни қўймоқлик билан ясалади. Маъноси феъли амрнинг маъносини инкор қилади.

Мажҳул феъли **наҳй учун ўн тўртта сийға бор**. **Олтитаси мухотоб-2-шахс** учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас учун, **олтитаси ғоиб-3-шахс** учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас учун ва **иккитаси мутакаллим-1-шахс** ҳам музаккар (*бирлик ва кўплик*) ҳам муаннас (*бирлик ва кўплик*) учун бўлади.

Урмагин (сен бир эркак)	لا تَضْرِبْ	مذكر	مخاطب
Урмагин (сен икки эркак)	لا تَضْرِبَا		
Урманглар (сизлар кўп эркаклар)	لا تَضْرِبُوا		
Урмагин (сен бир хотин)	لا تَضْرِبِي	مؤنث	مخاطب
Урмагин (сен икки хотин)	لا تَضْرِبَا		
Урманглар (сизлар кўп хотинлар)	لا تَضْرِبْنَ		
Урмасин (у бир эркак)	لا يَضْرِبْ	مذكر	غائب
Урмасин (у икки эркак)	لا يَضْرِبَا		
Урмасинлар (улар кўп эркаклар)	لا يَضْرِبُوا		
Урмасин (у бир хотин)	لا تَضْرِبْ	مؤنث	
Урмасин (у икки хотин)	لا تَضْرِبَا		
Урмасинлар (улар кўп хотинлар)	لا يَضْرِبْنَ		
Урмайин (мен бир эркак ёки бир хотин)	لا أَضْرِبْ	متكلم	
Урмайлик (биз кўп эркаклар ёки кўп хотинлар)	لا نَضْرِبْ		

مجهول فعل نهي

Агар маълум феъли наҳйни мажҳул қилишни хоҳласангиз, мо қобла охирина фатҳа қилинг ва музориъат ҳарфини замма қилинг.

Мажҳул феъли **наҳй учун ўн тўртта сийға бор**. **Олтитаси мухотоб-2-шахс** учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас учун, **олтитаси ғоиб-3-шахс** учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас учун ва **иккитаси мутакаллим-1-шахс** ҳам музаккар (*бирлик ва кўплик*) ҳам муаннас (*бирлик ва кўплик*) учун бўлади.

Урилмагин (сен бир эркак)	لا تُضْرَبْ	مذكر	مخاطب
Урилмагин (сен икки эркак)	لا تُضْرَبَا		
Урилманглар (сизлар кўп эркаклар)	لا تُضْرَبُوا		
Урилмагин (сен бир хотин)	لا تُضْرَبِي	مؤنث	
Урилмагин (сен икки хотин)	لا تُضْرَبَا		
Урилманглар (сизлар кўп хотинлар)	لا تُضْرَبْنَ		
Урилмасин (у бир эркак)	لا يُضْرَبْ	مذكر	غائب
Урилмасин (у икки эркак)	لا يُضْرَبَا		
Урилмасинлар (улар кўп эркаклар)	لا يُضْرَبُوا		
Урилмасин (у бир хотин)	لا تُضْرَبْ	مؤنث	
Урилмасин (у икки хотин)	لا تُضْرَبَا		
Урилмасинлар (улар кўп хотинлар)	لا يُضْرَبْنَ		
Урилмайин (мен бир эркак ёки бир хотин)	لا أُضْرَبْ	متكلم	
Урилмайлик (биз кўп эркаклар ёки кўп хотинлар)	لا نُضْرَبْ		

Исми замон ва макон (иш-ҳаракатининг макони ва вақтини билдирадиган исм) баёни

Сулосийда (яъни, уч ҳарфликдан) ва “айн”и касралик **يُفْعِلُ** бўлган феъллардан ҳамда мисол феъли хоҳ “вов”лик, хоҳ “йо”лик бўлсин “айн”и касралик **مَفْعِلٌ** вазнида келади. Масалан: **مَضْرِبٌ** ва **مَوْعِدٌ** ва **مَيْسِرٌ** каби. “Вов”лик мисол феълининг ҳаммасидан ҳам **مَفْعِلٌ** вазнида келмайди балки музореъсида вов ҳазф бўладиган феъллардан **مَفْعِلٌ** вазнида келади. Вов ҳазф бўлмайдиган феълларда айн баробарига қаралади. Агар вов ҳазф бўлмайдиган феъл “айн”и касралик **يُفْعِلُ** бобидан бошқа бўлса, **مَفْعَلٌ** вазнида келади. Масалан: **مَوْذٌ** каби.

“Айн”и касралик **يُفْعِلُ** бобидан бошқа бобларда ҳамда ноқис феъли хоҳ “вов”лик, хоҳ “йо”лик бўлсин “айн”и фатҳалик **مَفْعَلٌ** вазнида келади. Масалан: **مُقْتَلٌ** ва **مَرْمَى** ва **مَدْعَا** каби.

Сулосийдан бошқа бобларда исми мафъулнинг вазнида келади. Масалан: **مُكْرَمٌ** ва **مُدْخَرٌ** каби. Исми замон ва макон уч (*бирлик, иккилик, кўплик*) сийғада келади.

اسم زمان و مكان

Урадиган (бир жой ёки вақт)	مَضْرِبٌ
Урадиган (икки жой ёки вақт)	مَضْرِبَانِ
Урадиган (кўп жойлар ёки вақтлар)	مَضَارِبُ

“Мим”лик масдар баёни

“Мим”лик масдар сулосий мужаррадда “айн”и фатҳалик **مَفْعَلٌ** вазнида келади. Масалан: **مَضْرِبٌ** ва **مَعْلَمٌ** ва **مَنْصَرٌ** каби. Сулосий мужаррадан бошқа бобларда исми мафъулнинг вазнида муштарак келади. Масалан: **مُكْرَمٌ** ва **مُدْخَرٌ** ва **مُتَدَخَرٌ** каби.

Исми олат (иш-ҳаракатини бажарадиган асбоб, курул номи) баёни

Исми олат сулосийда *مِفْعَالٌ* ва *مِفْعَالٌ* ҳамда *مِفْعَلَةٌ* вазнида келади. Масалан: *مِسْطَرٌ* ва *مِفْتَاحٌ* ҳамда *مِكَنْسَةٌ* каби. Исми олат уч (*бирлик, иккилик, кўплик*) сийғада келади.

اسم آلة

Урадиган (бир асбоб)	مِضْرَابٌ
Урадиган (икки асбоб)	مِضْرَابَانِ
Урадиган (кўп асбоблар)	مِضْرَابٌ

اسم تفضيل

Исми тафзийл олти сийғада келади: учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) музаккар ва учтаси (*бирлик, иккилик, кўплик*) муаннас.

Урувчироқ (бир эркак)	أَضْرَبٌ	مُضْرَبٌ
Урувчироқ (икки эркак)	أَضْرَبَانِ	
Урувчироқ (кўп эркаклар)	أَضْرَبُونَ	
Урувчироқ (бир хотин)	ضُرْبِي	مُضْرَبِي
Урувчироқ (икки хотин)	ضُرْبِيَانِ	
Урувчироқ (кўп хотинлар)	ضُرْبِيَاتٌ	

Феъллар баёни

Араб тилида ишлатиладиган феъллар тўрт қисмдир:

1. الثلاثية المُجَرَّدَة   2. الثلاثية المَزِيْدَة   3. الرباعية المُجَرَّدَة   4. الرباعية المَزِيْدَة

1. الثلاثية المُجَرَّدَة (сулосий мужаррад боблари)

الثلاثية المُجَرَّدَة							
Маънолари	Мисоллар			Вазнлар			№
	مصدر	مضارع	ماضى	مصدر	مضارع	ماضى	
Урмоқ	ضَرَبَ	يَضْرِبُ	ضَرَبَ	فَعَلَ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	1
Ёрдам қилмоқ	نَصَرَ	يَنْصُرُ	نَصَرَ	فَعَلَ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	2
Манъ қилмоқ, қайтармоқ	مَنَعَ	يَمْنَعُ	مَنَعَ	فَعَلَ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	3
Мақтамоқ	حَمَدَ	يَحْمَدُ	حَمَدَ	فَعَلَ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	4
Неъматли бўлмоқ	نَعَمَتًا	يَنْعِمُ	نَعِمَ	فَعَلَهُ	يَفْعَلُهُ	فَعَلَ	5
Улуғлик ва ҳурматли бўлмоқ	شَرَفَ	يَشْرَفُ	شَرَفَ	فَعَلَ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	6

2. الثلاثية المَزِيْدَة (сулосий мазид боблари)

الثلاثية المَزِيْدَة									
Маънолари	Мисоллар				Вазнлар				№
	مصدر	امر	مضارع	ماضى	مصدر	امر	مضارع	ماضى	
Ҳурмат қилмоқ	اِكْرَامًا	اَكْرِمَ	يُكْرِمُ	اَكْرَمَ	اِفْعَالًا	اَفْعِلْ	يُفْعِلُ	اَفْعَلَّ	1
Шодлантирмоқ	تَفْرِيحًا	فَرَّحَ	يُفَرِّحُ	فَرَّحَ	تَفْعِيلًا	فَعَّلَ	يُفْعَلُّ	فَعَّلَّ	2
Икки киши бир-бири билан урушмоқ	مُقَاتَلَةً	قَاتَلَ	يُقَاتِلُ	قَاتَلَ	مُفَاعَلَةً	فَاعَلَ	يُفَاعِلُ	فَاعَلَّ	3
Ҳисоб қилмоқ	اِحْتِسَابًا	اِحْتَسَبَ	يَحْتَسِبُ	اِحْتَسَبَ	اِفْتِعَالًا	اِفْتَعَلَ	يُفْتَعِلُ	اِفْتَعَلَّ	4
Тортилмоқ	اِنْسِحَابًا	اِنْسَحَبَ	يَنْسَحِبُ	اِنْسَحَبَ	اِنْفِعَالًا	اِنْفَعَلَ	يَنْفَعِلُ	اِنْفَعَلَّ	5
Қизармоқ	اِحْمِرَارًا	اِحْمَرَّ	يَحْمَرُّ	اِحْمَرَّ	اِفْعِلَالًا	اِفْعَلَّ	يَفْعَلُّ	اِفْعَلَّ	6
Қип-қизармоқ	اِحْمِرَارًا	اِحْمَرَّ	يَحْمَرُّ	اِحْمَرَّ	اِفْعِلَالًا	اِفْعَلَّ	يَفْعَلُّ	اِفْعَلَّ	7
Янги бўлмоқ	تَجَدُّدًا	تَجَدَّدَ	يَتَجَدَّدُ	تَجَدَّدَ	تَفْعُلًا	تَفَعَّلَ	يَتَفَعَّلُ	تَفَعَّلَّ	8

Топмоқ	تَدَارَكًا	تَدَارَكَ	يَتَدَارَكُ	تَدَارَكَ	تَفَاعُلًا	تَفَاعَلَ	يَتَفَاعَلُ	تَفَاعَلَ	9
Осон бўлмоқ	اسْتَيْسَرَ	اسْتَيْسِرَ	يَسْتَيْسِرُ	اسْتَيْسَرَ	اسْتِفْعَالًا	اسْتَفْعَلَ	يَسْتَفْعَلُ	اسْتَفْعَلَ	10
Бели букр бўлмоқ	احْدَوْدَابًا	احْدَوْدَبٌ	يَحْدَوْدِبُ	احْدَوْدَبَ	افْعِيْعَالًا	افْعَوْعَلَ	يَفْعَوْعَلُ	افْعَوْعَلَ	11
Қўп тезлик билан туяни юрмоғи	اجْلَوَزًا	اجْلَوَزٌ	يَجْلَوِزُ	اجْلَوَزَ	افْعَوَالًا	افْعَوَّلَ	يَفْعَوَّلُ	افْعَوَّلَ	12

3. الرباعية المُجرِدة (рубозий мужаррад боби)

الرباعية المُجرِدة									
Маънолари	Мисоллар				Вазнлар				№
	مصدر	امر	مضارع	ماضى	مصدر	امر	مضارع	ماضى	
(тошни) Юмалатмоқ	دَخْرَجَةٌ	دَخْرَجْ	يُدْخِرْجُ	دَخْرَجَ	فَعَلَّلَةٌ	فَعَلَّلَ	يُفَعِّلُ	فَعَلَّلَ	1

4. الرباعية المَزِيْدَة (рубозий мазид боблари)

الرباعية المَزِيْدَة									
Маънолари	Мисоллар				Вазнлар				№
	مصدر	امر	مضارع	ماضى	مصدر	امر	مضارع	ماضى	
Юмаламоқ	تَدَخْرَجًا	تَدَخْرَجْ	يَتَدَخْرَجُ	تَدَخْرَجَ	تَفَعَّلًا	تَفَعَّلَ	يَتَفَعَّلُ	تَفَعَّلَ	1
Гулламоқ	ابْرُنْشَاقًا	ابْرُنْشِقْ	يَبْرُنْشِقُ	ابْرُنْشَقَ	افْعِنَلًا	افْعِنَلَ	يَفْعِنَلُ	افْعِنَلَ	2
Қўрқувдан туклари қабармоқ	افْشِعْرَارًا	افْشِعْرَرَّ	يَفْشِعْرُرُّ	افْشِعْرَرَّ	افْعِنَلًا	افْعِنَلَ	يَفْعِنَلُ	افْعِنَلَ	3

Ушбу тўрт қисм 22 бобда келади. **ثلاثي مُجْرَدٌ** бўлган биринчи қисм 6 бобдир. Сулосий мужарраднинг **биринчи** боби мозийда “айн”и фатҳали, музореъда “айн”и касрали бўлган бобдир.

Бу бобнинг масдари **11** вазнда келади:

Маънолари	Мисоллар			Вазнлар			№
	مصدر	مضارع	ماضى	مصدر	مضارع	ماضى	
Урмоқ	ضَرَبٌ	يَضْرِبُ	ضَرَبَ	فَعَلَ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	1
Ўтирмоқ	جُلُوسٌ	يَجْلِسُ	جَلَسَ	فَعُولٌ	يَفْعِلُ	فَعَلَ	2
Ёлғон айтмоқ	كَذِبٌ	يَكْذِبُ	كَذَبَ	فِعَالٌ	يَفْعِلُ	فَعَلَ	3
Енгмоқ (ғалаба қилмоқ)	غَلَبَةٌ	يَغْلِبُ	غَلَبَ	فَعَلَةٌ	يَفْعِلُ	فَعَلَ	4

Сақламоқ (ҳимоя қилмоқ)	حَمَايَةٌ	يَحْمِي	حَمَى	فَعَالَةٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	5
Кечирмоқ	عُفْرَانٌ	يَغْفِرُ	عَفَرَ	فُعْلَانٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	6
Ит ҳурмоғи	نَيْحٌ	يَنْحِيحُ	نَحَحَ	فَعِلٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	7
Қарзини бермасдан чўзмоқ	لَيَّانٌ	يَلْوِي	لَوَى	فُعْلَانٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	8
Урғочи итнинг куюниши	صِرَافٌ	يَصْرِفُ	صَرَفَ	فِعَالٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	9
Ҳукм қилмоқ	قَضَاءٌ	يَقْضِي	قَضَى	فَعَالٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	10
Ҳақ йўлга солмоқ, ҳидоят қилмоқ	هُدًى	يَهْدِي	هَدَى	فُعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	11

Сулосий мужарраднинг **иккинчи** боби мозийда “айн”и фатҳали, музореъда “айн”и заммали бўлган бобдир. Бу бобнинг масдари **15** вазнда келади:

Маънолари	Мисоллар			Вазнлар			№
	مصدر	مضارع	ماضى	مصدر	مضارع	ماضى	
Ёрдам қилмоқ	نَصْرٌ	يَنْصُرُ	نَصَرَ	فَعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	1
Истамоқ	طَلَبٌ	يَطْلُبُ	طَلَبَ	فَعَلٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	2
Ўсмоқ	نَبَاتٌ	يَنْبِتُ	نَبَتَ	فَعَالٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	3
Сақламоқ, посбонлик қилмоқ	حِرَاسَةٌ	يَحْرُسُ	حَرَسَ	فِعَالَةٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	4
Неъмат ва яхшиликни кадрили билмоқ	شُكْرٌ	يَشْكُرُ	شَكَرَ	فُعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	5
Яширмоқ	كَيْمَانٌ	يَكْتُمُ	كَتَمَ	فِعْلَانٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	6
Севинч хабарини бермоқ	بُشْرَى	يَبْشُرُ	بَشَرَ	فُعْلَى	يَفْعَلُ	فَعَلَ	7
Чикмоқ	خُرُوجٌ	يَخْرُجُ	خَرَجَ	فُعُولٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	8
Тамоқни бўғмоқ	خَنْقٌ	يَخْنُقُ	خَنَقَ	فَعِلٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	9
Ёзмоқ	كِتَابٌ	يَكْتُبُ	كَتَبَ	فِعَالٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	10
Қичқирмоқ	صَرَخٌ	يَصْرُخُ	صَرَخَ	فُعَالٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	11
Ҳақ таолонинг фармонини тарк қилиш ва ёмон иш қилиш	فِسْقٌ	يَفْسُقُ	فَسَقَ	فِعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	12
Эслаш ва ёд қилиш	ذِكْرَى	يَذْكُرُ	ذَكَرَ	فِعْلَى	يَفْعَلُ	فَعَلَ	13
Изламоқ ва кидирмоқ	نَشْدَةٌ	يَنْشُدُ	نَشَدَ	فِعْلَةٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	14
Чақирмоқ	دَعْوَةٌ	يَدْعُو	دَعَا	فِعْلَةٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	15

Сулосий мужарраднинг **учинчи** боби мозийда ва ҳам музореъда “айн”и фатҳали бўлган бобдир. Бу бобнинг масдари **10** вазнда келади:

Маънолари	Мисоллар			Вазнлар			№
	مصدر	مضارع	ماضى	مصدر	مضارع	ماضى	
Манъ қилмоқ, қайтармоқ	مَنْعٌ	يَمْنَعُ	مَنَعَ	فَعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	1
Зоҳир бўлмоқ	سُنُوْحٌ	يَسْنُحُ	سَنَحَ	فُعُولٌ	يَفْعُلُ	فَعَلَ	2
Моҳир бўлмоқ	مَهَارَةٌ	يَمْهَرُ	مَهَرَ	فَعَالَةٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	3
Ҳазил ёки мазах қилмоқ	دُعَابَةٌ	يُدْعَبُ	دَعَبَ	فُعَالَةٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	4
Сақламоқ	رِعَايَةٌ	يَرْعَى	رَعَى	فِعَالَةٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	5
Кетмоқ	ذَهَابٌ	يَذْهَبُ	ذَهَبَ	فَعَالٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	6
Сўрамоқ	سُؤَالٌ	يَسْئَلُ	سَأَلَ	فُعَالٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	7
Ҳаддан ошмоқ	طُعْيَانٌ	يَطْعَى	طَعَى	فُعْلَانٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	8
Кўрмоқ	رُؤْيَةٌ	يَرَى	رَأَى	فُعْلَةٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	9
Сеҳр қилмоқ	سِحْرٌ	يَسْحَرُ	سَحَرَ	فِعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	10

Сулосий мужарраднинг **тўртинчи** боби мозийда “айн”и касрали, музореъда “айн”и фатҳали бўлган бобдир. Бу бобнинг масдари **10** вазнда келади:

Маънолари	Мисоллар			Вазнлар			№
	مصدر	مضارع	ماضى	مصدر	مضارع	ماضى	
Чарчамоқ	تَعَبٌ	يَتَعَبُ	تَعِبَ	فَعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	1
Пишмоқ	نُضِجٌ	يَنْضِجُ	نَضِجَ	فُعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	2
Унутмоқ	نِسْيَانٌ	يَنْسَى	نَسَى	فِعْلَانٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	3
Семиз бўлмоқ	سِمْنٌ	يَسْمَنُ	سَمِنَ	فِعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	4
Уялмоқ	حِيَاءٌ:	يَحْيَى	حَيَى	فَعَالٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	5
Тирик бўлмоқ	حَيَاةٌ						
Ўйнамоқ	لَعِبٌ	يَلْعَبُ	لَعِبَ	فَعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	6
Ёмон кўрмоқ	كِرَاهَةٌ	يَكْرَهُ	كَرِهَ	فَعَالَةٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	7
Юқорига чиқмоқ	صُعُودٌ	يَصْعَدُ	صَعَدَ	فُعُولٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	8
Кучли бўлмоқ	قُوَّةٌ	يَقْوَى	قَوَى	فُعْلَةٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	9
Меҳрибончилик қилмоқ	رَحْمَةٌ	يَرْحَمُ	رَحِمَ	فُعْلَةٌ	يَفْعَلُ	فَعَلَ	10

Сулосий мужаррадининг **бешинчи** боби мозий ва ҳам музореъда “айн”и касрали бўлган бобдир. Бу бобнинг масдари **5** вазнда келади:

Маънолари	Мисоллар			Вазнлар			№
Ишонмоқ, суянмоқ	ثِقَّةٌ	يَتَّقُ	وَتَقَى	فِعْلَةٌ	يَفْعَلُ	فَعِلَ	1
Дўст тутмоқ, севмоқ	مِقَّةٌ	يَمِقُّ	وَمَقَى				
Мерос қолдирмоқ, олмоқ	رِثَّةٌ	يَرِثُ	وَرِثَ				
Ёмонликлардан пок бўлмоқ	وَرَعَةٌ	يَرِعُ	وَرِعَ	فَعْلَةٌ	يَفْعَلُ	فَعِلَ	2
Ёмон ишлардан сақламоқ	وَرَعٌ	يَرِعُ	وَرِعَ	فِعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعِلَ	3
Яқин бўлмоқ ва эга бўлмоқ	وَلِيٌّ	يَلِي	وَلَى	فَعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعِلَ	4
Ёрдам бериш, садоқат бировни ишига мутасадди бўлиш	وَلَايَةٌ، وَلَايَةٌ	يَلِي	وَلَى	فَعَالَةٌ، فَعَالَةٌ	يَفْعَلُ	فَعِلَ	5

Сулосий мужаррадининг **олтинчи** боби мозий ва ҳам музореъда “айн”и заммали бўлган бобдир. Бу бобнинг масдари **8** вазнда келади:

Маънолари	Мисоллар			Вазнлар			№
	مصدر	مضارع	ماضى	مصدر	مضارع	ماضى	
Сахий бўлмоқ	كِفَاةٌ	يَكْرُمُ	كُرِمَ	فَعَالَةٌ	يَفْعَلُ	فَعِلَ	1
Сўли бўлмоқ, бадан намлиги	رَطَوْبَةٌ	يَرْطُبُ	رَطِبَ	فُعُولَةٌ	يَفْعَلُ	فَعِلَ	2
Улуғлик ва ҳурматли бўлмоқ	شَرَفٌ	يَشْرَفُ	شَرِفَ	فَعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعِلَ	3
Яқин бўлмоқ	قُرْبٌ	يَقْرُبُ	قَرِبَ	فُعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعِلَ	4
Баҳодирлик қилмоқ, довюраклик	جُرْأَةٌ	يَجْرُؤُ	جَرَوْ	فُعْلَةٌ	يَفْعَلُ	فَعِلَ	5
Кичкина бўлмоқ ва ёшлик	صِغْرٌ	سَصِغُرُ	صَغُرَ	فِعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعِلَ	6
Юмшоқлик ва чидамлилиқ	حِلْمٌ	يَحْلُمُ	حَلِمَ	فِعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعِلَ	7
Тор бўлмоқ	صَنْكٌ	يَصْنُكُ	صَنَكَ	فَعْلٌ	يَفْعَلُ	فَعِلَ	8

بيان الثلاثية المَزِيدَة (сулосий мазид баёни)

Сулосий мазид 12 бобдир. Мазид феълларга ҳарфни зиёда қилмоқ икки турлидир. Биринчи нави: калимадаги ҳарфи аслийнинг бирини такрор қилмоқ ила бўлур. فَرَحَ даги ро каби аслида فَرِحَ эди. Ва فَطَعَ ва اِحْمَرَ шулар каби. Аслида فَطَعَ ва حَمَرَ дир. Иккинчи нави: ҳарфи зоидни нафси

калимадан эмас балки ташқаридан зиёда қилинади. **اَكْرَمَ** даги ҳамза каби. Аслида **كْرَمَ** эди. Зиёда қилинадиган ҳарфлар **سَأَلْتُمُونِيهَا** лафзиндаги 10 ҳарфдир. Сулосий мазид 3 қисмдир. Аввалги қисмда бир ҳарф зиёда қилинган феъллар келур. Бу қисмда 3 боб келур. Иккинчи қисмда икки ҳарф зиёда қилинган феъллар. Бу қисм 5 бобда келур. Учинчи қисмда уч ҳарф зиёда қилинган феъллар 4 бобда келур.

Маънолари	Мисоллар				Вазнлар				№
	مصدر	امر	مضارع	ماضى	مصدر	امر	مضارع	ماضى	
Ҳурмат қилмоқ	اِكْرَامًا	اَكْرِمُ	يُكْرِمُ	اَكْرَمَ	اِفْعَالًا	اَفْعِلْ	يُفْعِلُ	اَفْعَلْ	1
	كِرَامَةً				فِعَالَةً				
Шодлантирмоқ	تَفْرِيحًا	فَرِّحْ	يُفَرِّحُ	فَرَّحَ	تَفْعِيلًا	فَعِلْ	يُفْعِلُ	فَعَلْ	2
Насиҳат қилиш	تَذَكِّرَةً	ذَكِّرْ	يُذَكِّرُ	ذَكَرَ	تَفْعِيلَةً				
Такрор қилмоқ	تَكَرَّرًا	كَرِّرْ	يُكَرِّرُ	كَرَّرَ	تَفْعَالًا				
Ёлғонга нисбат бермоқ	كِدَابًا	كَدِّبْ	بُكَدِّبُ	كَدَّبَ	فِعَالًا	مُفَعَّلَةً			
Йиртмоқ	مُمَرِّقَةً	مَرِّقْ	يُمَرِّقُ	مَرَّقَ					
Икки киши бир бири билан урушмоқ	مُقَاتَلَةً	قَاتِلْ	يُقَاتِلُ	قَاتَلَ	مُفَاعَلَةً	فَاعِلْ	يُفَاعِلُ	فَاعَلَ	3
	قِتَالًا				فِعَالًا				
	قِيَتَالًا				فِيَعَالًا				
Ҳисоб қилмоқ	اِحْتِسَابًا	اِحْتَسِبْ	يَحْتَسِبُ	اِحْتَسَبَ	اِفْتِعَالًا	اِفْتَعِلْ	يُفْتَعِلُ	اِفْتَعَلَ	4
Тортилмоқ	اِنْسِحَابًا	اِنْسَحِبْ	يَنْسَحِبُ	اِنْسَحَبَ	اِنْفِعَالًا	اِنْفَعِلْ	يَنْفَعِلُ	اِنْفَعَلَ	5
Қизармоқ	اِحْمِرَارًا	اِحْمِرْ	يَحْمِرُ	اِحْمَرَ	اِفْعِلَالًا	اِفْعَلْ	يُفْعَلُ	اِفْعَالَ	6
Қип-қизармоқ	اِحْمِيرَارًا	اِحْمَارْ	يَحْمَارُ	اِحْمَارَّ	اِفْعِيلَالًا	اِفْعَالْ	يُفْعَالُ	اِفْعَالَ	7
Янги бўлмоқ	تَجَدُّدًا	تَجَدَّدْ	يَتَجَدَّدُ	تَجَدَّدَ	تَفْعُلًا	تَفْعَلْ	يَتَفْعَلُ	تَفْعَلَ	8
Топмоқ	تَدَارِكًا	تَدَارِكْ	يَتَدَارِكُ	تَدَارَكَ	تَفَاعُلًا	تَفَاعِلْ	يَتَفَاعِلُ	تَفَاعَلَ	9
Осон бўлмоқ	اِسْتَيْسَارًا	اِسْتَيْسِرْ	يَسْتَيْسِرُ	اِسْتَيْسَرَ	اِسْتِفْعَالًا	اِسْتَفْعِلْ	يَسْتَفْعِلُ	اِسْتَفْعَلَ	10
Бели букр бўлмоқ	اِحْدِيدَابًا	اِحْدُوْدِبْ	يَحْدُوْدِبُ	اِحْدُوْدَبَ	اِفْعِيَعَالًا	اِفْعُوْعِلْ	يَفْعُوْعِلُ	اِفْعُوْعَلَ	11
Кўп тезлик билан туяни юрмоғи	اِحْلَوَارًا	اِحْلَوِرْ	يَحْلَوِرُ	اِحْلَوَرَ	اِفْعُوْالًا	اِفْعُوْلْ	يَفْعُوْلُ	اِفْعُوْلَ	12

بيان الرباعية المُجَرَّدَة (рубозий мужаррад баёни)

Рубоъий мужаррад бир бобдир.

Маънолари	Мисоллар				Вазнлар				№
	مصدر	امر	مضارع	ماضى	مصدر	امر	مضارع	ماضى	
(тошни) Юмалатмоқ	دَخْرَجَةٌ	دَخْرَجُ	يُدْخِرُ	دَخَرَ	فَعَلَلَةٌ	فَعَلِلْ	يُفَعِّلُ	فَعَلَلْ	1
	دِخْرَاجًا				فِعْلَالًا				

بيان الرباعية المزيّدة (рубоъий мазид баёни)

Рубоъий мазид 3 бобдир.

Маънолари	Мисоллар				Вазнлар				№
	مصدر	امر	مضارع	ماضى	مصدر	امر	مضارع	ماضى	
Юмаламоқ	تَدَخَّرَجًا	تَدَخَّرَجُ	يَتَدَخَّرَجُ	تَدَخَّرَجَ	تَفَعَّلَلًا	تَفَعَّلَلْ	يَتَفَعَّلَلُ	تَفَعَّلَلْ	1
Гулламоқ	إِبْرَنْشَاقًا	إِبْرَنْشِقُ	يَبْرَنْشِقُ	إِبْرَنْشَقَ	إِفْعَلَّلَا	إِفْعَلَّلْ	يَفْعَلَّلُ	إِفْعَلَّلْ	2
Қўрқувдан туқлари қабармоқ	إِفْشَعْرَارًا	إِفْشَعْرَرُ	يَفْشَعْرُرُ	إِفْشَعْرَرَ	إِفْعَلَّلَا	إِفْعَلَّلْ	يَفْعَلَّلُ	إِفْعَلَّلْ	3

Рубоъий мазид 3 бобдир. Биринчи боб то ҳарфининг зиёдаси биландир. Иккинчи боб ҳамза ва ҳам нун ҳарфларининг зиёдаси биландир. Учинчи боб ҳамза ва ҳам бир лом ҳарфларининг зиёдаси биландир.

Эслатма! Сулосий мазид ва рубоъий мазидни беш ва олти ҳарфлик бобларининг масдари мозийининг вазнида келади. Агар ҳамзаи васлия билан бошланган бўлса, учинчи ҳарфини касра қилиш ва мо қобла охирида алиф зиёда қилиш билан ва агар то зиёда билан бошланган бўлса, мо қобла охирини замма қилиш билан ҳосил бўлади.

Изоҳ: Сулосий мужаррадининг олтинчи, сулосий мазиднинг бешинчи, олтинчи ҳамда еттинчи боблари ва рубоъий мазиднинг ҳамма феъллари лозим бўлиб келади.

Сарфнинг йигирмата қондаси

۱-قاعدہ
حذف اولور واو حرفی نأتی برله کسره تحقیقی و تقدیری بین میزه اولسه یئب یضع کبی
<p>Вов ҳарфи наъти ва ҳақиқий ёки тақдирий касранинг ўртасида келса, يَضَعُ ва يَيْبُ га ўхшаш ўша вов ҳазф қилинади. يَضَعُ - يُوضَعُ، يَيْبُ، يُؤْتَبُ - يَيْبُ: М: يَيْبُ аслида يُؤْتَبُ бўлган يُوضَعُ эса يُوضَعُ бўлган ва вов ҳарфлари туширилиб юборилган. Таъриф: вов ҳарфи нун, ҳамза, йо ва те (музориъат ҳарфлари) ҳарфларидан бирортаси ва ҳақиқий ёки тақдирий касранинг орасида келадиган бўлса, ана ўша вов тушириб юборилади. Ҳақиқий касра деб аслида бор бўлган касрага айтилади. Тақдирий касра эса, кўринишда касра бўлмаса ҳам, лекин аслида касра бўлган. Чунки, музорий феълининг айн ёки ломи баробарида ҳалқум ҳарфларидан яъни: ع، ح، ه، هـ، غ، خ дан бирортаси келса ўзидан олдинги ҳарфнинг ҳаракатини фатҳа бўлишини тақоза қилади. Шу сабабли касра фатҳага айланиб қолади.</p>
۲-قاعدہ
فَاءُ فِعْلَةٌ اولورسه کسره لی واو حذف اولور نَبَّةٌ دیک کسره سی ما بعدینه منقول اولور
<p>فِعْلَةٌ вазнидаги исмни фосининг баробарида касраланган вов ҳарфи келадиган бўлса, ўша касрали вов тушириб юборилади ва касраси ўзидан кейинги ҳарфга олиб берилади. نَبَّةٌ - وَنَبَّةٌ: М: نَبَّةٌ аслида وَنَبَّةٌ бўлиб, فِعْلَةٌ вазнида бўлгани учун касрали вов тушириб юборилган.</p>
۳-قاعدہ
قبل مکسور اولوبان واو ساکن اولسه هر زمان قلب اولور اول واو ياغه بيشک مثلُهُ مِثْلُ مِيزَان
<p>Ўзидан олдингиси касрали бўлиб, вов ҳарфи сокинлик бўладиган бўлса, ўша вов ҳарфи йо ҳарфига айлантиради. مِيزَانٌ - مِيزَانٌ: М: مِيزَانٌ аслида مِيزَانٌ бўлган. Мо қобласи касрали бўлган сокинлик вов йога айлантирилган.</p>
۴-قاعدہ
الف ايله هم يا ساکن قبل مضموم اولسه لار قلب ايتورلار واوغه همچون سُوفِرَ برله يُوسِر
<p>Алиф билан йо ҳарфлари сокинли бўлиб, ўзларидан олдинги ҳарф заммаланган бўлса, алиф ва йо ҳарфи вов ҳарфига айлантиради. سُوفِرَ - سَافِرَ: М: سُوفِرَ аслида سَافِرَ яъни, سَافِرَнинг мажҳули бўлган. Мажҳул қилинганда алиф сокин бўлиб, ўзидан олдинги ҳарф заммали бўлган ва алиф вовга айлантирилган. يُوسِرُ эса يُوسِرُ бўлган ва у ҳам мажҳул қилинганда йо сокинлик бўлиб, ўзидан олдинги ҳарф заммали бўлган ва йо ҳарфи вовга айлантирилган.</p>
۵-قاعدہ
واو ايله يا گر تَحْرُكٌ لنسه انينگ قبل هم مفتوح اولسه مقلوب اولور الفه مثل باعَ قَام

Вов билан йо ҳарфи ҳаракатланиб мо қобласи фатҳали бўлса, алифга айлантиради. **М:** **بَاعَ** аслида **بَيْعَ** бўлган. Ё ҳаракатли бўлиб, мақобласи фатҳали бўлганлиги учун ё алифга айланди. **قَامَ** эса **قَوْمَ** бўлган. Вов ҳаракатли бўлиб, мақобласи фатҳали бўлганлиги учун вов алифга айланди.

۶-قاعدہ

عين اجوف محذوف اولسه فاسى اولور ضمّه لى دُمنَ كى ياكى بَعَنَ كى اولور كسره لى
محذوف اولان واوغه ضمّه ياغه كسره دال اولور ماضى نينگ معلومنده بو قاعده اِكَمال اولور

Ажваф феълининг айн баробаридаги ҳарф ҳазф бўлса, фоси заммали бўлади **دُمنَ** га ўхшаш, ёки **بَعَنَ** га ўхшаш фоси касрали бўлади. Ҳазф бўлган “вов”га замма, “йо”га касра далолат қилади. Бу қоида маълум феъли мозийда тўлиқ ишлайди.

М: **دُمنَ** аслида **دَوْمَنَ** бўлган. Бешинчи қоида билан **دُمنَ** бўлиб, икки сокин бир жойда йўлиққани учун алиф ҳазф қилинган. Ҳазф бўлган вовни билдириб туриш учун мо қобласини замма қилинади. **بَعَنَ** аслида **بَيْعَنَ** бўлган. Бешинчи қоида билан **بَاعَنَ** бўлиб икки сокин бир жойда йўлиққани учун алиф ҳазф қилинган. Ҳазф бўлган йони билдириб туриш учун мо қобласини касра қилинади.

۷-قاعدہ

هر حركات واو ياده بولسه لار بعد صحيح محذوف اولور ياكى منقول قبل نه دور اى فصيح
قبل ساكن اولسه جائز غير ساكن ده دخى مثل يرمى هم يبيع قيل بيع اى اخى

Ҳар бир ҳаракот вов ва йо да соҳеддан кейин бўлса, ҳазф ёки нақл бўладур мо қобласи нимадир, эй фасих! (чиройли гапирадиган одам) Мо қобласи сокин бўлса жоиз, сокин бўлмаса ҳам. **يرمى** ҳам **يبيع** ва **قيل** га ўхшашдир. Эй, биродар!

М: **يرمى** аслида **يرمى** бўлган йо нинг ҳаракатини мимга кўчрилгани учун **يرمى** бўлиб қолди. **يرمى** ҳам **يبيع** ва **قيل** га ўхшашдир. Эй, биродар!

۸-قاعدہ

واو يانينگ فتحه سى گر قبلنا منقول اولور لا يُباعُ كى الفه لاجرم مقلوب اولور

Агар вов ва йо нинг фатҳаси мо қобласига кўчирилса, бешак **لا يُباعُ** га ўхшаш (ҳаракати кўчирилган вов ва йо ҳарфлари) алифга қалб бўлади.

مثلا: لا يُبيعُ - لا يُبيعُ - لا يُباعُ

۹-قاعدہ

الف زائد سونگرسينده واقع اولسه واو و يا بائع ديك همزه گه قلب ايتارلار اهل ضيا

Алиф зоиддан кейин вов ёки йо келса, уни **بائع** дек ҳамзага қалб қиладилар зиё (илм) аҳллари.

مثلا: قَاوِلٌ - قَائِلٌ، بايِعٌ - بائِعٌ

۱۰-قاعده
واو اله يا اولى ساكن اولوب گر جمع اولور قلب اولور واو ياغه مَرْمِيّ كى ادغام اولور يا تَغْيِرْدِين سلامت قالسين اوچون اى اخى مكسور اولور قبل انينگ بونى بيلگين سين دخى
Вов билан йо жамлашиб ва аввалгиси (яъни, вов) сокин бўлиб келса, ўша вов йо га қалб бўлиб, мَرْمِيّ дек идғом бўлади. Эй, биродар! Ё ўзгариб кетмаслиги учун мо қобласи касра қилинади. Буни сен ҳам билгин. Мَرْمِيّ - مَرْمِيّ - مَرْمِيّ - مَرْمِيّ: مثلاً:
۱۱-قاعده
بعد كسره واقع اولوب واواولورسه بر طرف دُعِي ديك انى ياغه قلب ايتزلار اهل صرف
Вов бир тарафда бўлиб, касрадан кейин келса, дُعِي дек уни йо га қалб қиладилар сарф аҳллари. مثلاً: دُعَو - دُعِي
۱۲-قاعده
بعد ثالث واو اولورسه قبل انينگ غير ضم قلب ايتورلار ياغه يُدْعِي كى اهل خاص عام
Вов учинчи ҳарфдан кейин мақобласи заммадан бошқа бўлиб келса, хосу оммалар уни يُدْعِي га ўхшаш йо га қалб этадилар. مثلاً: يُدْعَو - يُدْعِي - يُدْعِي
۱۳-قاعده
إفتعال نينگ فاسى تاغه قلب اولور وَيْثُ اولسه گر ادغام ايلان كَاتَّضَحَ وِ اِتَّسَرَ وِ اِتَّعَرَ
إفتعال нинг фо ҳарфи баробарида вов, йо ҳамда се ҳарфларининг бирортаси бўлса, ўша ҳарф ҳарфи тога идғом (қўшиш) билан биргаликда қалб бўлади. مثلاً: اِوْتَضَحَ - اِتَّضَحَ، اِيتَّسَرَ - اِتَّسَرَ، اِيتَّعَرَ - اِتَّعَرَ
۱۴-قاعده
إفتعال نينگ فاسى دَذُرُ اولسه تاسى مقلوب اولور حرف داله كَادِرًا وِ اِدْدَكَرَ وِ اِزْدَجَرَ
إفتعال нинг фо ҳарфи баробарида дол, зол ҳамда зе ҳарфларининг бирортаси бўлса, مثلاً: اِدْتَرَأَ - اِدْرَأَ، اِدْتَكَرَ - اِدْدَكَرَ، اِزْدَجَرَ - اِزْدَجَرَ. اِدْتَرَأَ нинг тоси ҳарфи долга қалб бўлади.
۱۵-قاعده
إفتعال نينگ فاسى صَضُ، طَطُّ اولسه تاسى مقلوب اولور حرف طاغه كِاصْطَلَحَ وِ اِضْطَرَبَ وِ اِطَّرَدَ وِ اِظْطَلَمَ
إفتعال нинг фо ҳарфи баробарида сод, зод, то (итқи) ҳамда зо ҳарфларининг бирортаси бўлса, اِصْطَلَحَ нинг тоси ҳарфи то(итқи)га қалб бўлади. مثلاً: اِصْطَلَحَ - اِضْطَرَبَ، اِضْطَرَبَ - اِطَّرَدَ، اِطَّرَدَ - اِظْطَلَمَ - اِظْطَلَمَ
۱۶-قاعده
إفتعال نينگ عين اولسه تاء، ثاء، زاء، دال سين، شين، صاد، ضاد، طا ايله هم ظاء، ذال خِصَمَ ديك جائز اولور تانى عين نينگ مثلينه قلب ادغام فاني تحرك همزه نى حذفى يينه

<p>إفتعال نینگ айн ҳарфи баробарида то, со, зо, дол, син, шин, сод, зод, то, зо ҳамда зол ҳарфларининг бирортаси бўлса, إفتعال нинг тоси айн баробаридаги ҳарфга ўхшатилади. Идғом қилиниб, фони ҳаракатлантирилади ва аввалидаги ҳамза ҳазф қилинади. مثلاً: إختَصَمَ - إخصَصَمَ - إخصَصَمَ - إخصَمَ.</p>
<p>۱۷-قاعدہ</p>
<p>گر تَفَعَّلَ هم تَفَاعُلٌ فاسى اولسه هر زمان ذكر اولان اون بير حرف مثل اِدَّتَرَ همان تانى فاغه قلب جائز فانى ادغام ايلماك لازم اولسه اولينده همزه اتيان ايلمك</p>
<p>Агар تَفَعَّلَ билан تَفَاعُلٌ бобларининг фо ҳарфи баробарида зикр қилинган ўн бир ҳарфдан бирортаси бўлса, اِدَّتَرَ га ўхшаш то ҳарфини фо баробаридаги ҳарфга қалб қилиш жоиз ва идғом қилинади. Лозим бўлса аввалига ҳамза олиб келинади.</p> <p>مثلاً: تَدَّتَرَ - دَدَّتَرَ - دَّتَرَ - اِدَّتَرَ</p>
<p>۱۸-قاعدہ</p>
<p>گر تَفَعَّلَ ده مضارع اولينده ايگى تا اولسه جائز كَتَجَنَّبَ حذف يك از اثنتا هم تَفَعَّلُ و تَفَاعُلٌ بو حكمده مُشْتَرِكٌ كَتَدَخْرَجُ و تَقَاتَلُ بونى بيلمكليك كيراك</p>
<p>Агар تَفَعَّلَ бобини музореъсининг аввалида икки то бўлса, икки тодан биттасини تَدَخْرَجُ ва تَقَاتَلُ боблари ҳам бу ҳукмда шерикдир ўхшаш ҳазф қилиш жоиз. تَفَاعُلٌ ва تَفَعَّلُ боблари ҳам бу ҳукмда шерикдир ўхшаш ҳазф қилиш жоиз. تَقَاتَلُ ва تَقَاتَلُ га ўхшаш буни билишлик керак.</p> <p>مثلاً: تَتَجَنَّبُ - تَجَبَّبُ، تَدَخْرَجُ - تَدَخْرَجُ، تَقَاتَلُ - تَقَاتَلُ</p>
<p>۱۹-قاعدہ</p>
<p>فَاءٌ اِسْتِفْعَالٌ اِگر طاءٌ اولسه مثل يَسْتَطِيعُ جائز اولور تا سيني حذف ايلمك اى مُسْطِيعُ</p>
<p>Агар اِسْتِفْعَالٌ фоси يَسْتَطِيعُ га ўхшаш то (итки) бўлса, те ҳарфини ҳазф қилмоқ жоиз бўлади. Эй мустеъ (эплай олувчи, қўлидан келувчи).</p> <p>مثلاً: يَسْتَطِيعُ - يَسْطِيعُ، مُسْتَطِيعٌ - مُسْطِيعٌ</p>
<p>۲۰-قاعدہ</p>
<p>هر تحركلى حرف بعدينه همزه ساكنه مقلوب اولور شول حرکات جنس اولان حرفينه قلب واجب همزه اولسه اَمَنْتُ كى غير همزه اولسه جائز يَأْكُلُ يَوْمَنْ كى</p>
<p>Ҳар бир ҳаракатланган ҳарфдан кейин ҳамзаи сокина бўлса, ҳамза шу ҳарактнинг жинси бўлган ҳарфга қалб бўлади. Ҳарактланган ҳарф ҳамза бўлса, қалб қилиш вожиб бўлади. اَمَنْتُ га ўхшаш. Ҳамзадан бошқа бўлса қалб қилиш жоиз бўлади. يَأْكُلُ га ўхшаш.</p> <p>مثلاً: اءَمَنْتُ - اَمَنْتُ، يَأْكُلُ - يَأْكُلُ، يَوْمَنْ - يَوْمَنْ</p>

Сарфнинг йигирмата қондаси

(۱) حذف اولور واو حرفی نأتی برله کسره تحقیقی و تقدیری بین میزه اولسه یثب یضع کی

مثلا: یؤثب- یؤضع، یؤضع- یضع

(۲) فاء فعله اولورسه کسره لی واو حذف اولور ثب دیک کسره سی ما بعدینه منقول اولور

مثلا: وثبة- ثبة، وكنة- كنة

(۳) قبل مکسور اولوبان واو ساکن اولسه هر زمان قلب اولور اول واو یاغه بیشک مثله مثل میزان

مثلا: مؤزان- میزان

(۴) الف ایله هم یا ساکن قبل مضموم اولسه لار قلب ایتورلار واوغه همچون سوفر برله یوسر

مثلا: سافر- سافر- سوفر، ییسر- یوسر

(۵) واو ایله یا گر تحکک لنسه ایننگ قبل هم مفتوح اولسه مقلوب اولور الفه مثل باع قام

مثلا: بیع- باع، قوم- قام

(۶) عین اجوف محذوف اولسه فاسی اولور ضمه لی ذمن کی یاکی بعن کی اولور کسره لی

محذوف اولان واوغه ضمه یاغه کسره دال اولور ماضی نینگ معلومنده بو قاعده اِکمال اولور

مثلا: دومن- ذمن، بیعن- بعن

(۷) هر حرکات واو یاده بولسه لار بعد صحیح محذوف اولور یاکی منقول قبل نه دور ای فصیح

قبل ساکن اولسه جائز غیر ساکن ده دخی مثل یرمی هم بیبع قیل بیع ای اخی

مثلا: یرمی- یرمی، بیبع- بیبع، قول- قول- قیل، بیع- بیع

(۸) واو یانینگ فتحه سی گر قبلنا منقول اولور لا یباع کی الفه لاجرم مقلوب اولور

مثلا: لا یبیع- لا یبیع- لا یباع

(۹) الف زائد سونگر سینده واقع اولسه واو و یا بائع دیک همزه گه قلب ایتارلار اهل ضیا

مثلا: قاول- قائل، بایع- بائع

(۱۰) واو اله یا اولی ساکن اولوب گر جمع اولور قلب اولور واو یاغه مرمی کی ادغام اولور

یا تغیردین سلامت فالسین اوچون ای اخی مکسور اولور قبل ایننگ بونی بیلگین سین دخی

مثلا: مرموی- مرمی- مرمی- مرمی

(۱۱) بعد کسره واقع اولوب واو اولورسه بر طرف دعی دیک انی یاغه قلب ایتارلار اهل صرف

مثلا: دعو- دعی

(۱۲) بعد ثالث واو اولورسه قبل ایننگ غیر ضم قلب ایتورلار یاغه یدعی کی اهل خاص عام

مثلا: یدعو- یدعی- یدعی

۱۳) إفتعال نینگ فاسی تاغه قلب اولور وِیْتُ اولسه گر ادغام ایلان کاتَّصَحَ وِ اِتَّسَرَ وِ اِنَّتَعَرَ
مثلا: اِوْتَضَحَ - اِتَّضَحَ، اِئْتَسَرَ - اِتَّسَرَ، اِئْتَعَرَ - اِنَّتَعَرَ

۱۴) إفتعال نینگ فاسی دَدُّزُ اولسه تاسی مقلوب اولور حرف داله کَادِرًا وِ اِذْدَكَّرَ وِ اِزْدَجَرَ
مثلا: اِذْتَرًا - اِذْرًا، اِذْتَكَّرَ - اِذْدَكَّرَ، اِزْدَجَرَ - اِزْدَجَرَ

۱۵) إفتعال نینگ فاسی صَصُّ، طَطُّ اولسه تاسی مقلوب اولور حرف طاغه کِاصْطَلَحَ وِ اِضْطَرَبَ وِ اِطْرَدَ وِ اِظْلَمَ
مثلا: اِصْطَلَحَ - اِضْطَلَحَ، اِضْطَرَبَ - اِطْرَدَ، اِطْرَدَ - اِظْلَمَ، اِظْلَمَ - اِظْلَمَ

۱۶) إفتعال نینگ عین اولسه تاءُ، ثاءُ، زاءُ، دال سین، شین، صاد، ضاد، طا ایله هم ظاءُ، ذال
حِصَمَ دیک جائز اولور تانی عین نینگ مثلینه قلب ادغام فانی تحرك همزه نی حذفی یَنَه
مثلا: اِخْتَصَمَ - اِخْصَصَمَ - اِخْصَمَ - حِصَمَ

۱۷) گر تَفَعَّلُ هم تَفَاعُلُ فاسی اولسه هر زمان ذکر اولان اون بیر حرف مثل اِدَّتَرُ همان
تانی فاغه قلب جائز فانی ادغام ایلماک لازم اولسه اولینده همزه اتیان ایلمک
مثلا: تَدَّتَرُ - دَدَّتَرُ - دَّتَرُ - اِدَّتَرُ

۱۸) گر تَفَعَّلُ ده مضارع اولینده ایگی تا اولسه جائز کَتَجَنَّبَ حذف یک از اثنتا
کَتَدَحْرَجُ وِ تَقَاتَلُ بونی بیلمکلیک کیراک هم تَفَعَّلُ وِ تَفَاعُلُ بو حکمده مُشْتَرَك
مثلا: تَتَجَنَّبُ - بَجَنَّبُ، تَتَدَحْرَجُ - تَدَحْرَجُ، تَتَقَاتَلُ - تَقَاتَلُ

۱۹) فاءُ اِسْتِفْعَالُ اگر طاءُ اولسه مثل یَسْتَطِيعُ جائز اولور تا سینی حذف ایلمک ای مُسْطِيعُ
مثلا: یَسْتَطِيعُ - یَسْطِيعُ، مُسْتَطِيعُ - مُسْطِيعُ

۲۰) هر تحرکلی حرف بعدینه همزه ساکنه مقلوب اولور شول حرکات جنس اولان حرفینه
قلب واجب همزه اولسه آمَنْتُ کبی غیر همزه اولسه جائز یَأْكُلُ یُؤْمَنُ کبی
مثلا: آءَمَنْتُ - آمَنْتُ، یَأْكُلُ - یُؤْمَنُ، یُؤْمَنُ - یُؤْمَنُ

www.arabic.uz